

Projecte bàsic i executiu per a la consolidació de les estructures del cementiri a l'entorn del castell de Lloberola

versió refosa amb introducció de canvis
per l'esfondrament parcial del mur superior

EMPLAÇAMENT

Polígon 2, parcel·la 12
Cementiri del castell de Lloberola
25752 Biosca (Segarra)

PROMOTOR

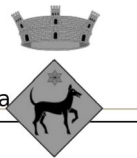
Ajuntament de Biosca
C/Nou, número 5. 25752 Biosca (Segarra)

AUTORIA

Antoni Valls Alecha
Arquitecte col·legiat 67790/6

Lloberola, abril de 2025

ÍNDEX GENERAL

DD. DADES GENERALS

DD1. IDENTIFICACIÓ I OBJECTE DEL PROJECTE

- DD2.1. Títol del projecte
- DD1.2. Antecedents i objecte
- DD1.3. Dades de l'emplaçament
- DD1.4. Dades cadastrals
- DD1.5. Règim de propietat
- DD1.6. Règim urbanístic
- DD1.7. Règim de protecció patrimonial

DD2. AGENTS DEL PROJECTE

- DD2.1. Propietat
- DD2.2. Promotor/a
- DD2.3. Projectista
- DD2.4. Col·laboradors i treballs complementaris

DD3. ALTRES CONSIDERACIONS

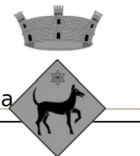
- DD3.1. Superfície d'actuació
- DD3.2. Justificació d'obra completa
- DD3.4. Terminis d'execució
- DD3.5. Classificació del contractista
- DD3.6. Pressupost

MD. MEMÒRIA DESCRIPTIVA

MD1. DESCRIPCIÓ DE L'ÀMBIT DE PROJECTE

- MD1.1. Antecedents a l'actual estudi històric
- MD1.2. Estudi històric del cementiri vell, a càrrec de Carles Puigferrat Oliva
 - MD1.2.1. Introducció
 - MD1.2.2. Notícies sobre enderrocs i obres
 - MD1.2.3. Les inscripcions del mur de contenció de migdia
 - MD1.2.4. Els arcosolis dels sepulcres del llinatge Sacirera i altres elements
 - MD1.2.5. La llinda de la porta d'entrada
 - MD1.2.6. Els enterraments al cementiri el 1806
 - MD1.2.7. Les esteles funeràries discoidals
 - MD1.2.8. La làpida de la tomba del rector Pau Parcerisa
 - MD1.2.9. El tancament del cementiri vell i la construcció del nou
- MD1.3. Intervencions prèvies a l'entorn del cementiri vell
 - MD1.3.1. Intervencions conegudes, sense documentació tècnica

- MD1.3.2. Reconstrucció del mur de contenció superior (1999)
- MD1.3.3. Condicionament del camí d'accés a la plaça de Lloberola (2010)
- MD1.3.4. Retirada dels sarcòfags dels Sacirera (2018)
- MD1.3.5. Estat de conservació de les intervencions prèvies executades al cementiri

MD1.4. Reportatge fotogràfic

- MD1.4.1. Reportatge de l'estat actual (seqüència 2016-2023)
- MD1.4.2. Reportatge fotogràfic de l'estat actual (seqüència 2024-2025)
- MD1.4.3. Reportatge fotogràfic de l'estat actual (separata març 2025)

MD1.5. Fitxes del Pla Director vinculades a les inscripcions del mur inferior del cementiri

MD2. DESCRIPCIÓ DE LA INTERVENCIÓ

MD2.1. Criteris generals i particulars

MD2.2. Treballs previs (abans de qualsevol intervenció d'obra)

- MD2.2.1. Desbrossada del conjunt del cementiri
- MD2.2.2. Lectura de paraments
- MD2.2.3. Excavació preventiva

MD2.3. Treballs previs (abans de qualsevol intervenció d'obra):

- MD2.3.1. Apuntaments preventius
- MD2.3.2. Desenrunament dels trams esfondrats
- MD2.3.3. Muntatge de bastides

MD2.4. Presa de mostres i analítiques prèvies (conservació-restauració):

- MD2.4.1. Presa de mostres i analítiques prèvies
- MD2.4.2. Proves de neteja

MD2.5. Anàlisi organolèptic i mapejat de patologies

- MD2.5.1. Mapejat de les mostres extretes
- MD2.5.2. Mapejat de l'estat de conservació
- MD2.5.3. Reportatge fotogràfic complet

MD2.6. Intervenció de neteja, consolidació i presentació de les estructures:

- MD2.6.1. Mur superior
 - 2.6.1.1. Treballs preliminars
 - 2.6.1.2. Cara interior (drenatge)
 - 2.6.1.3. Cara exterior (consolidació i restauració)
- MD2.6.2. Mur inferior
 - 2.6.2.1. Consolidació de la fonamentació:
 - 2.6.1.3. Cara exterior (consolidació i restauració)

MD2.6.3. Mur lateral (est)

2.6.3.1. Treballs preliminars

2.6.3.2. Cara exterior (consolidació i restauració)

MD2.6.4. Mur lateral (oest):

MD2.7. Adequació de l'entorn

MD2.7.1. Paviments

MD2.8. Gestió de residus.

MD2.9. Seguretat i Salut

PR. PRESSUPOST

PR01. AMIDAMENTS

PR02. PRESSUPOST

PR03. RESUM DE PRESSUPOST

PR04. ÚLTIM FULL

DG. DOCUMENTACIÓ GRÀFICA

01. EMPLAÇAMENT

01.01. Plànol cartogràfic E1.5000

02. ÀMBIT D'INTERVENCIÓ

02.01. Planta general E1.500

02.02. Planta de detall E1.150

02.03. Seccions E1.150

03. PROPOSTA D'INTERVENCIÓ. MUR SUPERIOR

03.01. Planta E1.150

03.02. Cara exterior E1.150

03.03. Cara interior E1.150 i E1/25

03.04. Hipòtesis de tractament pavimentació E1.25

04. PROPOSTA D'INTERVENCIÓ. MUR INTERIOR I LATERAL

04.01. Planta E1.150

05. PROPOSTA D'INTERVENCIÓ. MUR INFERIOR

05.01. Planta E1.150

05.02. Alçat s/e

AX. ANNEXOS

AX.01. NORMATIVA D'APLICACIÓ

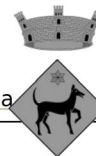
AX.02. PLEC DE CONDICIONS GENERALS

AX.03. PLEC DE CONDICIONS PARTICULARS

AX.04. CONTROL DE QUALITAT.

AX.05. ESTUDI BÀSIC DE SEGURETAT I SALUT

- AX.06. INSTRUCCIONS D'ÚS I MANTENIMENT
- AX.07. PLA DE MANTENIMENT DE L'ESTRUCTURA
- AX.08. ESTUDI DE GESTIÓ DE RESIDUS
- AX.09. ESTUDI GEOLÒGIC I GEOTÈCNIC

DD. DADES GENERALS

DD1. IDENTIFICACIÓ I OBJECTE DEL PROJECTE

DD1.1. Títol del projecte

Projecte bàsic i executiu per a la consolidació de les estructures del cementiri del castell de Lloberola.

DD1.2. Antecedents i objecte

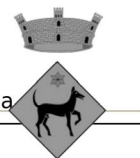
Si bé les darreres intervencions s'havien centrat en la torre i malgrat que sobre aquesta queden encara fases de consolidació i restauració pendents, es planteja ara el reforç i la consolidació dels murs de contenció del cementiri. Es tracta d'un dels àmbits que històricament ha presentat problemes d'estabilitat, que va patir ja un esfondrament parcial l'any 1999 i que, des d'aleshores, mostra evidències d'un funcionament estructural deficient.

El present projecte s'inicia el juny de 2023, en un moment en què s'estaven esmenant les deficiències notificades per part del Servei de Patrimoni Arquitectònic del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, en relació al *Pla Director del conjunt monumental de Lloberola*. En conseqüència, malgrat que el Pla Director no estava formalment finalitzat, des de l'Ajuntament de Biosca es va sol·licitar la redacció d'un avantprojecte que recollís les necessitats més urgents, incloses en la fase 01 del pla d'etapes del mateix PD. Un cop finalitzat i aprovat definitivament el PD (novembre 2023), s'han validat les etapes inicialment previstes i, en conseqüència, l'estabilitat del conjunt de l'antic cementiri s'ha mantingut com un dels punts prioritaris d'intervenció.

El desembre de 2023, amb la concessió definitiva d'una subvenció per part del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, s'iniciaven els treballs per a la redacció del *Projecte bàsic i executiu per a la consolidació de les estructures del cementiri del castell de Lloberola*, que s'entregà a finals d'abril de 2024. No obstant això, aquest primer projecte executiu restava incomplet fins a disposar de documents necessaris per tal de plantejar una intervenció rigorosa i amb un coneixement suficient del conjunt, pel que s'ha treballat en una segona versió, la present, que incorpora l'estudi geotècnic complert (novembre 2024, a càrrec de Montserrat Ferrús Bellés) i l'estudi històric definitiu de l'antic cementiri (març 2025, a càrrec de Carles Puigferrat Oliva). Alhora, s'han incorporat al projecte les indicacions de la restauradora i co-autora del PD de Lloberola, Cristina Martí, així com de l'arqueòleg col·laborador Pere Lluís Artigues Conesa.

Finalment, si bé no menys important, el present projecte incorpora les modificacions d'urgència necessàries per tal de fer front a l'esfondrament parcial esdevingut a finals de març de 2025, després d'un període prolongat de pluges abundants. Si bé en la primera versió del projecte executiu s'apuntava a l'empenta de l'aigua com un dels principals problemes de la inestabilitat

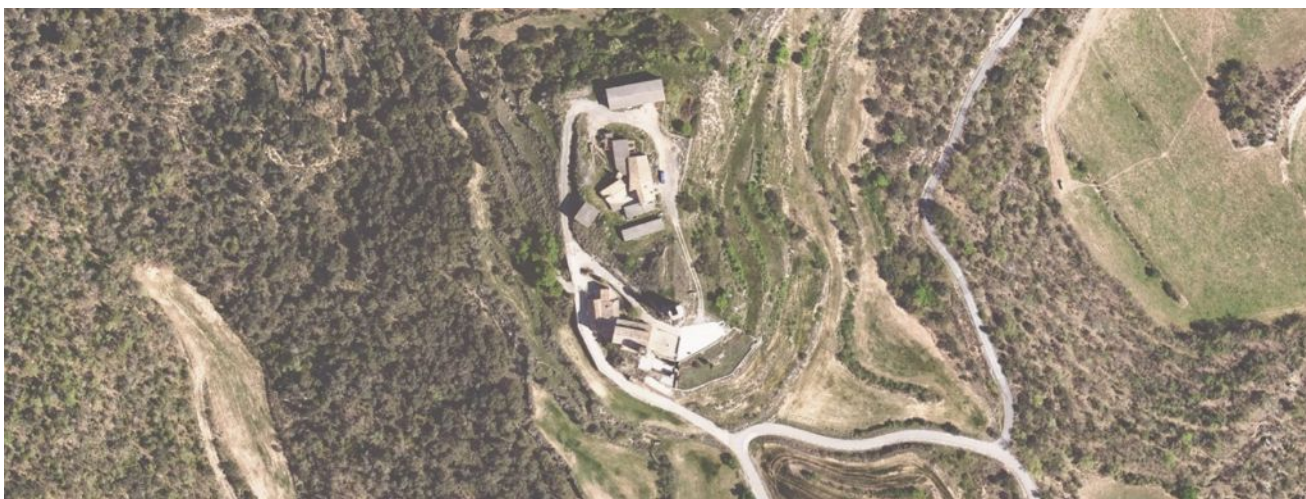

històrica del conjunt (que ja hauria provocat l'esfondrament de l'any 1999, però també les pèrdues parcials vinculades a les tombes del mur superior, l'any 2023), la relació entre aquest darrer període de pluges i l'esfondrament verifica de forma traumàtica les hipòtesis prèvies. El present projecte, doncs, inclou la reconstrucció del tram esfondrat, alhora que permet repensar un àmbit del projecte inicialment sense intervenció, com ho és la cantonada est del mur superior (actualment amb un mur de bloc de formigó i una barana poc integrada) que permetran millorar l'impacte paisatgístic del conjunt.

DD1.3. Dades de l'emplaçament

Font: mapa urbanístic de Catalunya. Base cartogràfica.

Font: mapa urbanístic de Catalunya. Ortofotografia.

DD1.4. Dades cadastrals

Font: mapa urbanístic de Catalunya. Informació cadastral

Referència cadastral: 25067A002000120000GL

Superfície de parcel·la segons cadastre: 227.393 m²

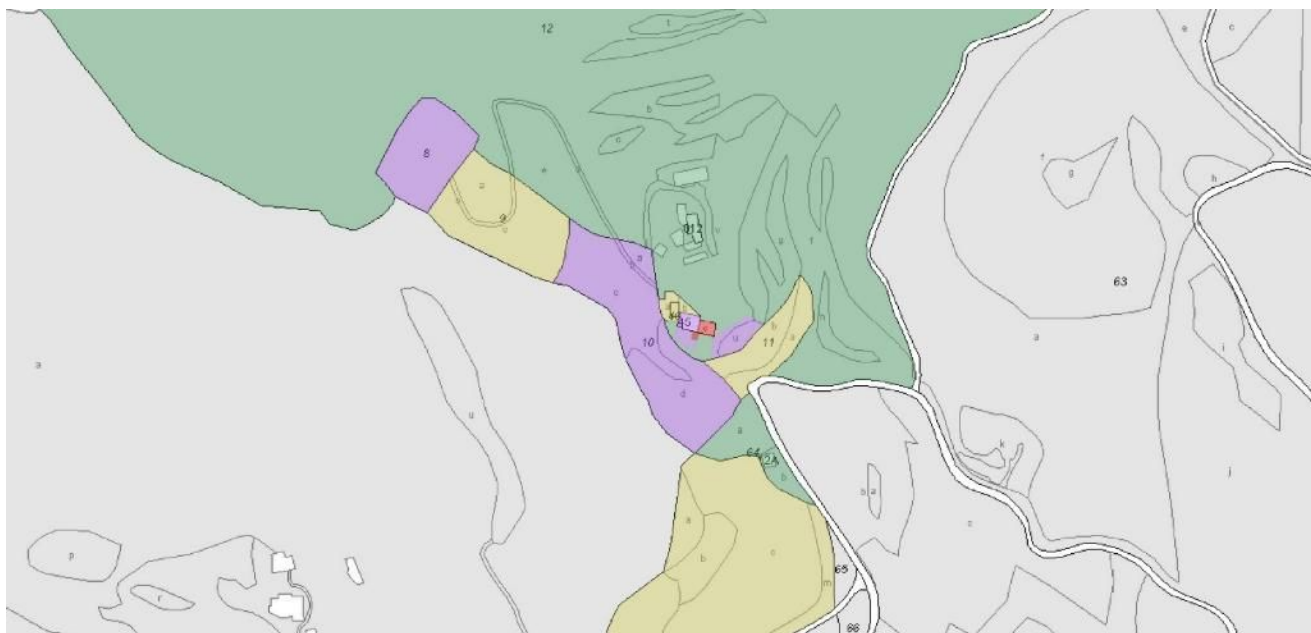
Superfície construïda segons cadastre: 729 m²

Usos segons cadastre: agrari

DD1.5. Règim de propietat

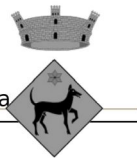
La conformació de l'actual divisió de la propietat en el turó del castell de Lloberola es va definir entre el segle XIX i el 2015, des que la fi del règim senyorial va convertir en propietaris plens els antics vassalls emfiteutes dels marquesos de Gironella.

Efectuades les consultes al Registre de la Propietat, i posant de manifest que l'assignació de finques en aquest cas no està verificada gràficament i, en conseqüència, els límits podrien no correspondre's amb la superfície cadastral, el règim de propietat del turó s'aproximaria més aviat al següent:

Font: Pla Director del Conjunt monumental de Lloberola. 2023

Pel que fa específicament a l'àmbit del projecte (propietat del Bisbat de Solsona segons el gràfic anterior), el PD estableix a les pàgines 142-143, en l'apartat de la memòria històrica redactat per Carles Puigferrat i Oliva que *"Des de la seva fundació, la parròquia de Sant Miquel Arcàngel va posseir la propietat del temple parroquial, la rectoria i el cementiri parroquial. Cap església parroquial es podia consagrar sense aquesta dotació.*

Sobre les finques o terres de la parròquia al segle XIX (a banda del temple, la rectoria i el cementiri), s'ha conservat un certificat de febrer de 1861 que va fer el pèrit agrònom Josep Pere i Sala, amb el vistiplau del rector Jaume Clotet, sobre els béns pertanyents a la parròquia de Lloberola en aquella data. La relació es va presentar al governador eclesiàstic del bisbat de Solsona. Les finques eren les següents:

- *Una finca rústica anomenada El Camp de la Plana i un hort que hi ha a sota, d'una extensió d'11 porques de terra. Hi havia plantades set oliveres. Afrontava amb terres de la marquesa de Gironella i de la capella de Nostra Senyora del Claustre de Solsona i amb la sortida del poble. Es trobava prop de la rectoria.*
- *Una finca rústica anomenada Los Bancalons, d'una extensió de 2 jornals, 4 porques i "200 varas cuadradas" de terra. En gran part era bosc. Afrontava amb terres de Rosa Creu àlies Camats i amb terres de Nostra Senyora del Claustre de Solsona i de Pere Soler. Es trobava a unes 300 passes respecte de l'església parroquial.*
- *Una finca rústica anomenada La Vinya del Clotet (o Collet) de les Guàrdies, d'una extensió de 21 jornals i 8 porques de terra, en part ocupada per vinya. Es trobava a mitja hora de distància respecte de l'església parroquial.*

Una esborrany de carta del mateix rector Clotet, sense data, i potser adreçada al bisbe de Solsona, explica que el rector de Lloberola, des de temps immemorials i com a pròpia del curat, posseïa, per a subvenir les necessitats de la seva casa, l'esmentada finca rústica del Clotet (o Collet) de les Guàrdies, fins l'any 1855, en què Hisenda la va embargar en virtut de la llei de desamortització (la de Pascual Madoz, durant el Bienni Progressista) i a partir de llavors l'havia posseïda mitjançant arrendament o sotsarrendament, per necessitar-la moltíssim per al seu manteniment.¹³²

Per manament del bisbe de Solsona, el 2015 el Bisbat de Solsona va sol·licitar al registrador de Solsona la inscripció de dues finques de Lloberola que des de temps immemorials i sense interrupció havien estat propietat de la parròquia, pacíficament i públicament, a l'empara del que disposava l'article 206 de la Llei Hipotecària i 303 i següents del seu Reglament. El registrador les va inscriure a favor de la Parròquia de Lloberola - Bisbat de Solsona. Es tracta de les finques de Biosca números 1256 (una peça de terra de secà anomenada Can Riu) i 1262 (una altra peça de terra de secà). Són terres situades en el turó del castell de Lloberola i potser es corresponen, almenys en part, en les que es van descriure el 1861".

Per a la tramitació del present projecte, promogut per l'Ajuntament de Biosca en terrenys propietat del Bisbat de Solsona, s'ha establert un acord/autorització per part d'aquest segon al primer. Cal tenir en compte, en aquest sentit, que l'article 546.8 del Codi Civil Català estableix, en relació als marges que separen finques situades a cotes diferents que *"1. Hom presumeix que els marges, les ribes i les parets de sustentació entre finques veïnes els sòls de les quals són a cotes diferents són propietat dels titulars de la finca superior; 2. Els propietaris dels marges o les parets a què fa referència l'apartat 1 els han de mantenir en bon estat i els propietaris de la finca inferior els han de permetre l'accés amb aquesta finalitat"*.

DD1.6. Règim urbanístic

El Pla d'Ordenació Urbanística Plurimunicipal de Biosca, Granyena de Segarra, Les Oluges, Massoteres, Montornès de Segarra, Plans de Sió, Sant Guim de la Plana i Talavera, es va aprovar definitivament amb prescripcions per la Comissió Territorial d'Urbanisme de Lleida amb data de 3 de desembre de 2009. Aquest Pla estableix una delimitació a l'entorn del turó, fins a l'actual local social, que qualifica com a sòl urbà consolidat (SUC) amb diferents categories de classificació.

El PD redactat el 2023 ha posat de manifest que l'àmbit SUC delimitat deixa fora art del cementiri (el mur de tancament est, en aquest cas, se situa en sòl rústic i és objecte directe d'intervenció en aquest avantprojecte). Alhora, el mateix PD feia constar diverses incongruències en l'assignació de claus urbanístiques i nivells de protecció patrimonial, atès que "BCIN" i "BCIL" no són pròpiament claus urbanístiques i no porten associades unes normes d'intervenció específiques.

No obstant això, pel que fa específicament a l'àmbit del projecte, s'estableix una qualificació del sòl 12d (Clau 12d. Equipaments i dotacions. Sanitari-mortuori).

Font: plànol 06-A2 del Pla d'Ordenació Urbanística Municipal de Lloberola

D'acord amb aquesta qualificació, la normativa urbanística aplicable és la següent:

Clau 12d. Equipaments i dotacions. Sanitari-mortuori.

Article 109. Equivalència.

El sistema d'equipaments públics (clau 12) es correspon amb la Clau E. Equipaments, del nou llistat de codis editat per la Direcció General d'Urbanisme, de recent redacció i edició, i posteriors a aquest POUPM.

Article 110. Definició

Comprèn les superfícies destinades a usos públics o col·lectius al servei directe dels ciutadans.

Article 111. Classes de sistema d'equipaments i dotacions

Es defineixen quatre subsistemes:

Subsistema d'equipaments i dotacions públiques existents (clau 12a)

Subsistema d'equipaments i dotacions públiques de nova creació (clau 12b)

Subsistema d'equipaments i dotacions públiques de cessió gratuïta provinents de sectors de planejament (clau 12c)

Subsistema d'equipaments sanitari-mortuori (clau 12d).

Article 112. Usos públic i privats.

1. Educatiu (equivalència codi E1) [...]
2. Esportiu (equivalència codi E5) [...]
3. Sanitari-assistencial (equivalència codi E2) [...]
4. Sociosanitaris (equivalència codi E4)[...]
5. Religios (equivalència codi E4) [...]
6. Públic-administratiu (equivalència codi E3) [...]
7. Mercats i abastos (sense equivalència) [...]
8. Sanitari - Mortuori (equivalència codi E6) [...].
9. Reserva (equivalència codi E7) [...]

Article 113. Condicions de l'edificació dels equipaments públics.

Les condicions de l'edificació dels equipaments i dotacions es basaran en les característiques de l'entorn.

Quan aquesta ordenació sigui unívoca, els equipaments només hauran d'acreditar en els projectes constructius, l'impacte en el trànsit de persones i vehicles que la instal·lació suposa, així com la dotació d'aparcaments davant el moviment que el centre comporti i la idoneïtat de l'emplaçament. En aquest cas, l'edificabilitat serà l'equivalent de la zona on es trobi la instal·lació, com si es tractés d'un edifici d'algun dels usos privats admesos a la zona.

Quan les característiques d'un equipament requereixin una ordenació oberta, i aquesta no es correspongui amb les característiques de l'entorn, hom podrà formular un pla especial en el que serà determinant la integració de la nova volumetria al medi. En aquest cas, l'edificabilitat màxima serà de 2m² de sostre per m² de solar, podent augmentar un 20% com a màxim si el pla especial acredita que l'entorn disposa d'edificabilitat sensiblement superiors a aquest índex i la integració de la nova instal·lació és més equilibrada amb aquest augment.

Quan l'ordenació de l'entorn no respongui a la uniformitat, els equipaments i dotacions comunitaris es regularan pel sistema d'ordenació d'edificabilitat aïllada, i la seva ordenació volumètrica es fixarà mitjançant pla especial, d'acord amb les necessitats funcionals en cada cas.

El Pla especial fixarà l'ordenació i l'edificabilitat, que s'ajustarà a la mitjana del sector, la integració a l'entorn i al medi, així com l'assoliment de la representativitat i singularitat de l'edifici que correspongui. En qualsevol cas, el pla especial garantirà l'eliminació de parets mitgeres vistes.

Article 114. Condicions de l'edificació dels equipaments privats

Els equipaments privats inclosos (o confrontats) en les zones d'estructura tradicional (clau 3) o eixampla l'edificació serà d'acord amb les condicions de la zona adjacent, i les alineacions fixades en els plànols d'ordenació. L'edificabilitat serà l'equivalent de la zona com si es tractés d'un edifici d'habitatges. Els equipaments no regulats directament pel Pla d'ordenació urbanística municipal s'ordenaran mitjançant un pla especial, que es basarà en els criteris establerts en l'article anterior relatiu a les condicions d'edificació per als equipaments públics.

Article 115. Concessions per a equipaments

Sobre el sòl destinat a equipament i dotacions que en l'execució del POUPM, sigui de titularitat pública, l'Administració podrà atorgar una concessió per a la construcció i explotació del corresponent equipament o dotació. Aquesta concessió, que no confereix drets per ser renovada, no tindrà una duració superior a 30 anys.

DD1.7. Règim de protecció patrimonial

Més enllà dels aspectes estrictament urbanístics, s'observa com el propi planejament municipal estableix diverses figures de protecció a l'entorn del conjunt: la catalogació de BCIN (torre) i BCIL (església), un entorn de protecció al voltant del BCIN i fins i tot un àmbit qualificat com a sòl urbà de protecció paisatgística.

Malgrat l'ambigüitat o confusió sobre la qualificació urbanística i la protecció patrimonial ja citats, les fitxes existents al Catàleg en vigor inclouen els següents elements catalogats (entre ells el cementiri vell):

- Fitxa A01. BCIN. Castell-torre de Lloberola.
- Fitxa B12. BCIL. Església de Sant Miquel de Lloberola
- Fitxa B17. BCIL. Cementiri de Lloberola. Si bé en aquest cas la planimetria no grafia a quin cementiri es refereix, tant la imatge com la fitxa descriuen els sepulcres, pel que no hi ha dubte

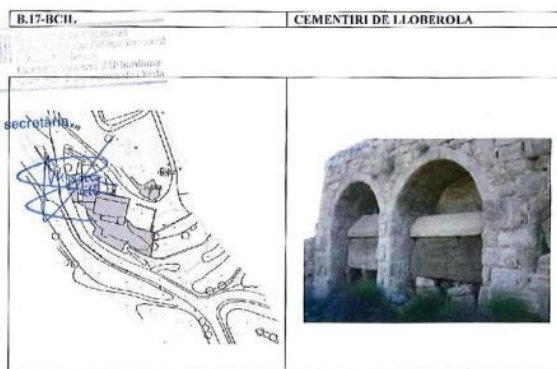

que es fa referència al cementiri vell. No obstant això, atès que no hi ha delimitació ni descripció detallada, es manté una certa ambigüitat sobre l'abast de la protecció (àmbit i elements inclosos).

CONSELL COMARCAL DE LA SEGARRA PLA D'ORDENACIÓ URBANÍSTICA PLURIMUNICIPAL
BIOSCA-GRANYENA DE S. LES OLES-MASSOTERES-MONTORNÉS DE S. PLANS DE SIÓ-SANT GUISH DE LA
PLANA-TALAVEIRA

3M

SITUACIÓ	Plànol
COORDENADES UTM	364232 / 4639027
NUCLI	Lloberola
MUNICIPI	Biosca
COMARCA	La Segarra
ADREÇA	Lloberola
CATEGORIA	Categoria 2. Béns culturals d'interès local (BCIL) o assimilables
EPOCA	
CONSERVACIÓ	No Per la seva configuració requereix urgent protecció
ESTIL. DESCRIPCIÓ	Squeres de pedra en fornicles d'arc de mig punt a la part sud-est del cementiri.
ÚS ORIGINAL	Religiós
ÚS ACTUAL	Religiós
ELEMENTS A MANTENIR	Tots els elements originals.
ELEMENTS MODIFICABLES	Elements afegits sobre l'estructura original
ELEMENTS DE MODIFICACIÓ O DEMOLICIÓ OBLIGADA	Cap element en particular

EXP.193704-TEXT REFÓS

VI-100-

TÍTOL VI - CATÀLEG DE BÉNS A PROTEGIR

DD2. AGENTS DEL PROJECTE

DD2.1. Propietat:

Bisbat de Solsona

Plaça Palau, 1. 25280, Solsona

CIF R2500031F

DD2.2. Promotor/a:

Ajuntament de Biosca

Carrer Nou, 7. 25752, Biosca

CIF P2506700J

DD2.3. Projectista:

Antoni Valls Alecha

DNI: 47104337S

C/ Santa Caterina, 27. 1-1

Tel. 618 37 13 32

Correu-e: valls.alecha@gmail.com

Núm. Col·legiat COAC: 67790/6

Assegurança: ASEMAS 85065

DD2.4, Col·laboradors i treballs complementaris:

Tots els documents que integren el present projecte estan signats pel tècnic que subscriu, si s'ha comptat amb la participació d'un equip multidisciplinar format per:

Historiador:

Carles Puigferrat Oliva

carlespuigferrat@gmail.com /686965755

Restauradora-Conservadora:

Cristina Martí Robledo

cris.marti@policromia.es / 657755006

Arqueòleg:

Pere Lluís Artigues Conesa

pllartigues@gmail.com / 630930559

Enginyera geòloga i tècnica de mines:

Montserrat Ferrús Bellés

mferrusb@gmail.com / 607923634

Assessoria estructural

David Lladó Porta

dllado@dacarquitectura.com / 649439259

DD3. ALTRES CONSIDERACIONS

DD3.1. Superfície d'actuació

La superfície en planta del cementiri s'aproxima als 560 m², si bé cal tenir en compte que la intervenció inclou un tram de la plaça superior i tots els murs de contenció perimetrals.

DD3.2. Justificació d'obra completa

El present projecte es refereix a una obra completa d'acord amb allò que estableixen els articles 86.1, 86.2 i 109.2 del Text Refós de la Llei de Contractes del Sector Públic (Reial Decret Legislatiu 3/2011, de 14 de novembre) i a l'article 125, en tot allò que no s'oposi a la Llei 30/2007, del Reglament General de la Llei de contractes de les administracions públiques (Reial Decret 1098/2011, de 12 d'octubre).

DD3.4. Termini d'execució

El termini d'execució és de cinc mesos, comptadors des de l'endemà de la signatura de l'Acta de Replanteig.

DD3.5. Classificació del contractista

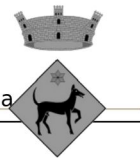
El Text Refós de la Llei de Contractes del Sector Públic preveu l'exigència de classificació empresarial només en el cas que calgui contractar l'execució d'obres d'import igual o superior a 500.000 euros. L'import del pressupost de contracte de les obres previstes en aquest projecte és inferior a 500.000 euros però, no obstant això, serà necessària l'acreditació provada i documentada de l'empresa adjudicatària en el camp de la restauració. No serà necessària aquesta documentació si el contractista té la classificació K7c.

DD3.6. Pressupost

El pressupost total de contracte (PEC, IVA inclòs) puja la quantitat de CENT VINT-I-SIS MIL QUATRE-CENTS QUATRE EUROS AMB CINQUANTA-UN CÈNTIMS (126.404,51€), d'acord amb el pressupost detallat en aquest projecte.

MD. MEMÒRIA DESCRIPTIVA

MD1. DESCRIPCIÓ DE L'ÀMBIT DE PROJECTE

MD1.1. Antecedents a l'actual estudi històric

El PD estableix a les pàgines 132-133, en l'apartat de la memòria històrica redactat per Carles Puigferrat i Oliva que *"en els documents que hem espigolat al llarg del present estudi únicament apareix un esment directe del cementiri vell entès com a espai arquitectònic en algunes afrontacions de terres. Això sí, en tots els testaments de la gent de Lloberola s'hi fa constar, indefectiblement, la disposició que el testador deixava dit que l'enterressin al cementiri de Lloberola, en el vas o sepultura familiar.*

Es tracta d'un espai de gran interès arquitectònic i no dubtem pas que també d'un gran potencial arqueològic. Es disposa en el vessant de migdia del turó del castell, en una terrassa entre dos grans murs de contenció que eviten l'esllavissada de sengles marges a nord i a sud, revestits d'obra. L'actual configuració o darrera remodelació del cementiri sembla que devia tenir lloc al segle XVIII (la llinda plana del portal que tanca el recinte es podria datar d'aquest segle; porta gravada la inscripció -un joc de paraules dels quals eren tan amants els il·lustrats del segle XVIII- MORS MORTIS / MORTIM MOR- TEM / MORTE DEDIT, és a dir, "La mort de la mort a la mort va donar mort amb la mort").

En el mur de contenció entre el cementiri i la plaça de Lloberola, que és sobre seu, s'obren els dos arcosolis que contenen els sarcòfags dels Sacirera, senyors del lloc, i també s'hi poden observar diversos nínxols o sepultures excavades al mur, un d'ells decorat amb un arc conopial (més aviat es podria definir com una llinda en forma d'arc conopial), que s'ha després recentment i ara es troba ajagut a terra davant el nínxol. Com ja s'ha explicat ambdós arcosolis són una reconstrucció del 1861 dels arcosolis medievals, feta amb els seus mateixos materials. També és versemblant pensar que els nínxols excavats al mur podrien ser del mateix moment. Es correspondrien a altres sepultures traslladades des de la capella dels senyors o des de l'església parroquial medieval enderrocada.

El cementiri va estar en ús fins que es va fer el nou cementiri municipal, el 1951, sota el turó del castell i al peu de la carretera, prop de les antigues escoles. Al cementiri vell s'hi poden veure encara alguna sepultura de la primera meitat del segle XX, amb fossa excavada al terra, assenyalada amb un creu de ferro. També hi ha una gran làpida de la tomba del rector Pau Parcerisa, de granit, mort l'any 1900 a l'edat de 61 anys.¹⁰⁷ S'hi veuen també, ajagudes al terra, utilitzades com a lloses de paviment, diverses esteles discoidals, de datació incerta, probablement del final de l'edat mitjana o d'època moderna. Alguna encara es manté dreta.

En les lloses que cobreixen el sobre del mur de contenció del marge de migdia de l'esplanada del cementiri hi ha inscrites a la pedra els noms dels diversos masos o famílies de la parròquia. L'espai del davant devia ser el reservat al sepeli dels seus difunts.

La tipologia actual d'aquest cementiri és molt singular per la presència dels dos arcosolis del segle XIX. Aquest tipus de sepultures monumentals que no es dona mai a Catalunya en cementiris parroquials. Els cementiris amb arcosolis és propi de fossars i claustres de monestirs, com podem veure a Vallbona de les Monges o a Sant Pere de Ponts, i catedrals”.

MD1.2. Estudi històric del cementiri vell, a càrrec de Carles Puigferrat Oliva

MD1.2.1. Introducció

Fins fa poques dècades, els cementiris parroquials han estat un element central de la vida comunitària en les societats rurals europees. També, doncs, el de Lloberola. Per això no és gens estrany que, durant segles, en tots els testaments de la gent de la parròquia es fes constar, indefectiblement, que era la voluntat del testador de ser enterrat al vas o sepultura familiar del cementiri de Lloberola.

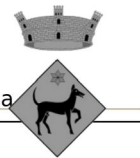
El cementiri era un bé fundacional o dotal de qualsevol església parroquial. Des de l'edat mitjana, cap església podia esdevenir seu d'una parròquia si no disposava al seu voltant o al seu costat d'un solar on sebolir els difunts, amb uns límits perfectament delimitats. Per això, en moltes dotalies o actes de dotació i consagració d'esglésies dels segles XI-XII es fa constar que el bisbe que acut a consagrar-les beneeix el cementiri, com era preceptiu, i delimita o assenyala l'espai de cementiri i sagrera, generalment de trenta passes al voltant del temple. La sagrera, que comprenia el cementiri, el solar on s'aixecava temple i altres terrenys adjacents, era un espai sacralitzat, amb immunitat eclesiàstica, sota jurisdicció del rector i el bisbe, fora de l'abast de la jurisdicció del senyor feudal del lloc. Qui el violava era excomunicat. Es tractava d'un espai de refugi per als vius i de sepultura per als morts.¹ Aquesta consideració d'espai sacralitzat i immune del temple religiós i del cementiri adjacent era una herència romana i de les civilitzacions de l'antiguitat.

El cementiri parroquial vell de Lloberola és de gran interès arquitectònic i d'un gran potencial arqueològic. Es disposa en el vessant de migdia del turó del castell, en una terrassa graonada amb suau pendent entre dos grans murs de contenció que eviten l'esllavissada dels dos marges que el delimiten, a nord i a sud, ara revestits d'obra. L'actual configuració del cementiri és del segle XIX.

En el mur de contenció entre el cementiri i la plaça de Lloberola, que és sobre seu i que en part es correspon al solar de l'antiga església parroquial medieval, enderrocada el 1854-1855, s'obren els dos arcosolis que contenien sengles sarcòfags del llinatge Sacirera, senyors del lloc, traslladats el 2018 a l'interior de l'actual temple parroquial, i també s'hi poden observar diverses sepultures en forma de nínxols excavats al mur, una d'elles capçada per un arc conopial (més aviat es podria definir com una llinda en forma d'arc conopial), que s'ha després

¹ En paraules de l'historiador Ramon Ordeig. Vegeu ORDEIG I MATA, Ramon. *Les dotalies de les esglésies de Catalunya (segles IX-XII)*. Volum IV. Estudis Històrics. Vic 2004, pàg. 211-213.

recentment i ara es troba ajagut a terra davant seu. Els esmentats arcosolis són una reconstrucció feta el 1861 dels arcosolis funeraris medievals que hi havia a la capella dels marquesos de Gironella que aleshores es va aterrar; era annexa a l'església parroquial medieval. La presència, precisament, d'aquests dos arcosolis, més encara abans del trasllat dels sarcòfags el 2018, fa, i sobretot feia, del cementiri de Lloberola un fossar molt singular.

El cementiri va estar en ús fins que es va fer el nou cementiri parroquial, beneït el 1952, sota el turó del castell i al peu de la carretera, prop de les antigues escoles. Al cementiri vell s'hi poden veure encara tres sepultures de la primera meitat del segle xx amb fossa excavada al terra i assenyalades amb un creu de ferro,² i una altra amb una creu de pedra que conté, al creuer, un alt relleu amb la representació del rostre de Crist. També hi ha la tomba del rector Pau Parcerisa, mort el 1900. S'hi veuen, així mateix, ajagudes al terra, utilitzades com a lloses de paviment, diverses esteles discoidals, de datació incerta. Dues encara es mantenen dretes, però no és segur que estiguin en la seva localització original. En les lloses que protegeixen la part superior del mur de contenció del marge de migdia hi ha inscrits els noms dels diversos masos o cognoms de famílies de la parròquia.

MD1.2.2. Notícies sobre enderrocs i obres

Els decrets de visites pastorals dels segles xvii-xviii deixen clar que, ja llavors, els enderrocs de murs en el cementiri vell eren un problema recurrent (que es devia arrossegar de molts segles enrere), juntament amb l'accés d'animals a l'interior del recinte i el deteriorament de les tombes. Un problema, el de l'estabilitat dels murs, que encara perdura.

En un decret emès poc després de la visita pastoral a la parròquia del 5 de juliol de 1658, s'ordenà als cònsols, parroquians, rector i obrers de Lloberola, que, tant al cementiri de l'església parroquial de Sant Miquel com al de les esglésies sufragànies, hi haguessin portes i que aquestes restessin tancades per impedir l'entrada d'animals, mentre que les persones ho poguessin fer lliurement sempre que volguessin. També es va prescriure que s'alcés, al mig del cementiri, una creu, i que s'enterressin els ossos dels difunts que romanien fora de les tombes.³ En una nova visita pastoral, de 1692, es manà als obrers de la parròquia que fessin adobar la porta del fossar, i en una altra, de 1706, s'ordenà als cònsols que, en termini de dos mesos, fessin fer una porta nova al cementiri.

Arran de la visita de 1728 (o 1729) es va denunciar que al fossar de l'església hi havia un pedaç de paret derruït, per on els animals podien entrar, en greu indecència per ser lloc sagrat d'enterrament dels ossos dels fidels difunts. Es manà als obrers de la parròquia que, en dos

² Una del principi del segle xx i les altres dues de 1943 i 1944.

³ Arxiu Diocesà de Solsona – Arxiu Parroquial de Sant Miquel de Lloberola, 6. Decrets de visita 1639-1861. Totes les notícies de visites pastorals procedeixen d'aquest mateix volum de decrets de visita.

mesos, fessin adobar la paret i, al rector, que, fins que la paret no fos adobada, no es fes cap enterrament al cementiri.

Els problemes d'enderrocs van continuar. Després d'una visita pastoral de 1739, el mateix bisbe de Solsona, Josep Esteve, que n'havia estat el visitador, va deixar escrit que durant la seva visita havia trobat que al fossar de Lloberola hi havia algun "desenroch", és a dir, algun tros de paret enderrocada, i va donar un termini de dos mesos perquè s'arreglés.

Als anys següents les condicions de conservació del cementiri no van millorar. Ho testimonia un decret emès després de la visita pastoral de 1761. El visitador havia comprovat que el bestiar continuaven entrant al cementiri i que, encara pitjor, algunes persones, a propòsit, feien entrar bestiar al fossar perquè pasturés l'herba que allà hi havia, "contra la veneració que's deu a lloch tant sagrat", i, per evitar-ho en el futur, va prohibir que ningú hi entrés bestiar, sota una pena de tres lliures, i ordenà que s'hi fessin unes portes i es reparés "la paret derruïda".

MD1.2.3. Les inscripcions del mur de contenció de migdia

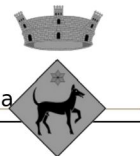
Una de les singularitats del cementiri vell de Lloberola són les inscripcions que hi ha en les lloses planes que protegeixen la part superior del mur de contenció de migdia. Es tracta d'inscripcions, gravades o cisellades a la pedra, de noms de masos i cognoms de famílies de la parròquia i que se suposa indicaven l'espai o tram de fossar reservat a la tomba familiar que hi havia al seu davant. Hi ha inscripcions en lletra majúscula i d'altres en lletra minúscula; també n'hi ha amb combinació de majúscules i minúscules. Tal vegada, això podria indicar que les inscripcions no responen totes a un mateix moment. La lletra minúscula que s'empra en algunes inscripcions té paral·lels amb l'emprada en documentació notarial sobre paper de final del segle XVII en endavant. Podria ser del XVIII o fins i tot del principi del segle XIX. Sobre les inscripcions en lletra majúscula, la pista per datar-les prové de dues de les inscripcions, MASOT i SOLEROT, que són noms de masos que apareixen molt tardanament en la documentació. Cap dels dos són recollits en els fogatjaments de 1497, 1515 o 1553, almenys no amb aquests noms. El Solerot, com a casa o mas, no és documentat com a tal fins al segon quart del segle XVIII.⁴ En el cadastre de Patiño de 1714-1716 encara no se'n fa esment.⁵

Entre els veïns de Lloberola que declaren en una relació o memorial dels danys que van fer al terme, l'octubre de 1810, les tropes del mariscal napoleònic Étienne Jacques Joseph Alexandre Macdonald, governador general de Catalunya, hi consta Joan Sunyer, masover del mas Solerot,

⁴ Arxiu Comarcal de la Segarra - Arxiu Parroquial de Sant Miquel de Lloberola: llibreta de combregants i confessants, any 1732 (ACSG220-53-T1-14), llista de cases de la parròquia que paguen primícia al rector el 1749 (ACSG220-53-T1-5). Arxiu Comarcal de la Segarra - Arxiu de l'Ajuntament de Lloberola: cens de bestiar de 1730 (ACSG220-31-T1-67) i cadastre de 1736 (ACSG220-31-T1-28). Hem trobat el topònim Solerot com a denominació d'una partida del terme ja al segle XVI (1598: Arxiu Comarcal de la Segarra - Arxiu de l'Ajuntament de Lloberola, ACSG220-31-T1-25), però mai com a cognom de família.

⁵ Arxiu Històric de Lleida, Cadastre de Patiño, 1714-1716 (AHL260-19-T2-2440).

propi de Jaume Mas de Sant Pere Sasserra. Tots els pagesos descriuen les penalitats per les quals van passar i els maltractaments i els robatoris que els soldats francesos els van fer. També hi ha una relació dels danys i robatoris a l'església parroquial. El memorial va ser redactat pel rector de Lloberola el 16 de desembre de 1810 i no s'hi esmenta encara el mas Masot.⁶ Aquest mas no comença a ser documentat fins molt avançat el segon quart del segle XIX. Les primeres notícies que hem localitzat d'un mas amb aquest nom són dels anys 1843, 1847 i 1848.⁷

Si es té en compte totes aquestes dades, les inscripcions en lletra majúscula d'aquest mur de contenció del cementiri caldria datar-les a partir de 1840 o a partir de pocs anys abans. Les inscripcions en alfabet minúscul podrien ser del mateix moment o anteriors, però, en tot cas, difícilment d'abans del segle XVIII (pel tipus de lletra). La raó exacta que va portar a fer gravar el nom de les cases en les lloses del mur es desconeix, però potser s'ha de relacionar amb la resolució d'un conflicte entre parroquians per l'ús de les parcel·les del cementiri. Del tram A al J les inscripcions es disposen de forma molt regular (es corresponen a una espai davant seu d'entre 1,80 i 1,90 m d'amplada) i gairebé totes són fetes en lletra majúscula. A banda i banda de cada tram corresponent a una inscripció hi ha una osca cisellada a les lloses. Algunes inscripcions són de difícil lectura o lectura dubtosa per la presència de líquens que han colonitzat els solcs i han desfigurat el traç de les lletres. En algun cas, s'han conservat incompletes, la qual cosa pot voler dir que el mur ha sofert refaccions o substitució de lloses.

Les inscripcions ressegueixen tot el mur de tancament principal (orientat al sud/sud-est), de 49,69 m de llargada. En passem a fer una lectura d'esquerra a dreta (mirant en direcció al cementiri parroquial nou).

Proposta de transcripció de les inscripcions

Tram	Transcripció	Tipus de lletra
A	lectura dubtosa	Majúscula
A	Xorig[u]era	Majúscula amb alguna minúscula
B	Solerot	Majúscula
C	lectura dubtosa	
D	Masot	Majúscula
E	Caellas	Majúscula

⁶ Arxiu Comarcal de la Segarra - Arxiu de l'Ajuntament de Lloberola, ACSG220-31-3.

⁷ Arxiu Comarcal de la Segarra - Arxiu de l'Ajuntament de Lloberola, cadastre de 1843 (ACSG220-31-T1-29) i llista de cases que cada dia "tenen que porta[r] lo avís en la casa del alcalde comenzan[t] lo dia 25 de jané de 1847" (ACSG220-31-3). Arxiu Comarcal de la Segarra - Arxiu Parroquial de Sant Miquel de Lloberola, llibretes de combregants i confessants, 1848 (ACSG220-53-T1-14). No descartem, però, que l'origen del mas fos anterior, fins i tot del segle XVIII i que fos conegut amb un altre nom. Tampoc s'esmenta en el padró general de Lloberola de 1828 (Arxiu Comarcal de la Segarra - Arxiu de l'Ajuntament de Lloberola, ACSG220-31-T1-42). En canvi, sí que apareix en un llistat de masos de la parròquia no datada però no anterior al final del segle XVIII (Arxiu Diocesà de Solsona - Arxiu Parroquial de Sant Miquel de Lloberola, 6. Decrets de visita 1639-1861. Lloberola, full solt).

F	lectura dubtosa, potser "Canut"	Majúscula
G	Soler	Majúscula
H	Pobia	Majúscula
I	Venque	Minúscula amb alguna majúscula
J	Robira	Majúscula
J	Bertrans	Minúscula
K	Ribera	Majúscula
L	Gurumina (<i>sic</i>) ⁸	Minúscula amb alguna majúscula
M	Augu[e]ts	Minúscula amb alguna majúscula
M	Folch	Minúscula
N	Cugurulls	Minúscula amb alguna majúscula
O	Camats	Minúscula
P	Vila	Minúscula
P	Lluch	Minúscula
Q	Estan[y]	Minúscules i majúscules
Q	lectura dubtosa	Minúscula
Q	Cots	Minúscula amb alguna majúscula
R	Serrabona	Minúscula
S	Malgosa	Minúscula amb alguna majúscula

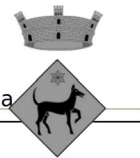
MD1.2.4. Els arcosolis dels sepulcres del llinatge Sacirera i altres elements de l'església medieval enderrocada

L'element més singular del cementiri vell de Lloberola són els dos arcosolis contigus, coberts amb volta de mig punt, oberts a l'extrem de ponent del mur de contenció superior. Fins el 2018 havien allotjat sengles sarcòfags de la família Sacirera, senyors de Lloberola, que ara es conserven a l'interior de l'església parroquial de Sant Miquel. Aquests arcosolis es van construir a la segona meitat del segle XIX, arran de l'enderroc de l'antiga església parroquial i de la capella annexa sota patronatge dels barons de Lloberola i marquesos de Gironella on hi havia els esmentats sarcòfags, els quals van ser traslladats al cementiri parroquial.

Per facilitar la conclusió de les obres de construcció de la nova església parroquial de Lloberola, ja molt avançades (havien començat el 1854), el 3 de setembre de 1861 la marquesa Maria del Pilar d'Agulló Calvo Encalada, descendent dels Sacirera, i l'Ajuntament pedani de Lloberola van arribar a un acord pel qual la marquesa autoritzava a enderrocar la capella dels marquesos de Gironella, encara dempeus, i en cedia el solar resultant. Maria del Pilar d'Agulló va imposar la condició, però, que l'Ajuntament de Lloberola destinés la cessió del solar per a "la majora del nuevo templo, ya sea para darle mayor extensión, siempre y cuando conveniese, o para que sirva de patio plaza y paseo público, para el ornato y entrada y salida cómoda del mismo, así como las piedras y demás desechos del resto del antiguo edificio capilla", el qual havia de ser enderrocant a càrrec de l'Ajuntament. Tot el material servible s'hauria d'emprar també per a la construcció del campanar, necessari per completar la nova església.

⁸ Lectura dubtosa. Potser per "Coromina". El picapedrer devia cometre un error en la primera lletra i va traçar una ge.

Així mateix, s'acordà "que las dos tumbas o urnas funerarias de piedra que ecsisten en el interior de dicha antigua capilla deberán, a costas del Ayuntamiento, ser trasladadas con todo cuydado para que no sufran el menor desperfecto, y colocadas en una de las paredes del cementerio de Lloberola, con sus correspondientes arcos y sostenidas por los mismos pilares, decentemente y como corresponde para la mejor conservación de tan antigua preciosidad".

Els actuals arcosolis del cementiri, doncs, són una reconstrucció dels mateixos que hi havia a l'interior de la capella dels senyors de Lloberola annexa a l'església parroquial. Se n'aprofitaren també els carreus.⁹

Possiblement, en aquest mateix moment es van reutilitzar altres elements de la capella sota patronatge dels senyors de Lloberola i es van recol·locar en el mateix mur, com ara una llinda en forma d'arc conopial, lloses, muntants i carreus, per conformar els actuals nínxols que ara s'hi poden veure i part del paredat. Potser es correspondrien a altres sepultures traslladades des de la capella dels senyors o des de l'església parroquial medieval enderrocada.

La presència d'aquests dos arcosolis del segle XIX, fruit d'una reconstrucció d'uns arcosolis probablement del segle XIII, fa del cementiri de Lloberola un cas únic a Catalunya perquè aquest tipus d'arcs monumentals no són propis de cementiris parroquials, sinó de fossars i claustres de monestirs i catedrals o de capelles sepulcral, com ho eren en el seu origen.

L'any 1859, dos anys abans de la reconstrucció dels dos arcosolis, i en paral·lel també a les obres de finalització de la nova església parroquial, es van arreglar les parets i l'escala del "pujant de l'església", que estava derruït. Les despeses anaren a mitges entre el consell municipal i la parròquia. El "pujant" podria correspondre al vial o pujada que enllaça el peu del turó del castell amb l'entrada de l'església parroquial tot passant a ponent del cementiri.¹⁰

MD1.2.5. La llinda de la porta d'entrada

El portal del cementiri s'obre al mur de ponent del recinte i és protegit per un ràfec. La seva llinda plana conté una inscripció en llatí, en lletra capital romana, perfectament executada, que es podria datar del segle XVIII o del principi del XIX. S'hi llegeix MORS MORTIS / MORTI MORTEM / MORTE DEDIT, és a dir, traduït, "La mort de la mort, a la mort, va donar mort amb la mort", un joc de paraules dels quals eren tan amants els il·lustrats d'aquell moment.¹¹ L'autor o inspirador de la inscripció podria haver estat el mateix rector de la parròquia. El missatge de fons que vol transmetre és que, gràcies a la mort i la resurrecció de Jesucrist, la mort ha estat vençuda (*morta ella mateixa*) i que el fidel difunt que passi sota la llinda del portal del cementiri per ser

⁹ Arxiu Diocesà de Solsona - Arxiu Parroquial de Sant Miquel de Lloberola, 23 (expedient de construcció de la nova església parroquial).

¹⁰ Arxiu Comarcal de la Segarra - Arxiu de l'Ajuntament de Lloberola, comptes (ACSG220-31-T1-26).

¹¹ <<https://www.patrimonifunerari.cat/mapa-funerari-de-catalunya/mapa-funerari-de-la-segarra-2/cementiri-vell-de-lloberola/>> [consulta: 03 desembre 2024].

enterrat, també està cridat, com Crist, a la vida eterna. El text de la inscripció s'inspira en un epigrama llatí “Mors mortis, mortis, mortem nisi morte dedisset, aeternae vitae iunua clausa foret”, un text que també és present en làpides mortuòries.

En un llibre de comptes del culte parroquial consta que el 1892 es va fer fer una porta nova, de fusta, per al cementiri.¹²

MD1.2.6. Els enterraments al cementiri el 1806

El rector de Lloberola Joan Creu Viladàs va redactar un informe el 1806 en què es descriu quin era el costum que se seguia a la parròquia en el cas dels enterraments al cementiri. S'hi diu que els caps de casa de les cases veïnes a la del difunt portaven el cadàver [sobre un baiard o llit de morts i dins un taüt] a l'església pregats pels seus parents, sense cobrar res, perquè eren serveis que es retornaven [s'entén, quan moria algú d'alguna altra casa], acompanyats del rector o del seu substitut, i ells mateixos el portaven al cementiri i l'enterraven, sense la presència de cap enterraments. El rector cobrava drets d'enterraments segons l'edat del difunt (adults o pàrvuls) i també rebien un tant els altres sacerdots que l'acompanyaven, si era el cas (llavors es cantava una missa i un ofici de difunts i cadascun d'ells també tenia l'obligació de dir una missa resada per l'ànima del difunt). Per als pobres, l'enterrament era gratuït, *amore Dei*. En algun dels enterraments hi havia refecció o convit a la casa del finat, al qual s'invitava els sacerdots.¹³

MD1.2.7. Les esteles funeràries discoidals

Un dels elements de més interès patrimonial del cementiri és el conjunt d'esteles discoidals que hi ha a l'interior del recinte, encara pendents d'un inventari detallat. Sis estan disposades formant un mena de paviment prop de la tomba del rector Pau Parcerisa i només es poden veure per una cara. N'hi encara dues més de dretes, una d'elles també prop de la tomba del rector. És molt probable que se'n conservin més, ara no visibles per estar enterrades. El fragment d'una altra (es conserva el disc gairebé sencer) és a la cantonada nord-est de la plaça superior, fent de carreu.

Les esteles de Lloberola no foren incloses en el seu moment a l'inventari d'esteles discoidals de la Segarra que va fer Josep Maria Miró i Rosinach, publicat el 1986.¹⁴

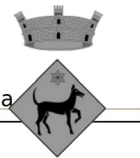
Una estela discoidal és un pedró de peu trapezial i acabat amb un cap en forma de disc que assenyalava un enterrament. Generalment, s'erigia a la capçalera de la tomba (fossa simple, tomba de lloses, tomba tallada a la roca). També se n'ha localitzat alguna fent funció de fita o marca de límit d'un cementiri. La més antigues conegudes s'han datat dels segles XI-XII i es van

¹² Arxiu Diocesà de Solsona - Arxiu Parroquial de Sant Miquel de Lloberola, 15. Libro de las cuentas del culto parroquial.

¹³ Arxiu Diocesà de Solsona - Arxiu Parroquial de Sant Miquel de Lloberola, 6. Decrets de visita 1639-1861.

¹⁴ MIRÓ i ROSINACH, Josep Maria: *Esteles funeràries discoidals de la Segarra. Aproximació a un significat simbòlic*. Grup de Recerques de les Terres de Ponent. Tàrrrega 1986.

continuar emprant en alguns cementiris fins al segle XIX. La regió històrica de la Segarra és on s'han localitzat més quantitat d'esteles discoidals de tot Catalunya, però se n'han conservat en moltes altres comarques del país, com ara l'Urgell, el Segrià, el Solsonès,¹⁵ la Conca de Barberà o el Priorat, entre moltes altres. Són rares o desconegudes a la Catalunya nord-oriental.¹⁶

La majoria d'esteles del cementiri de Lloberola són decorades amb una creu grega o de quatre braços iguals incisa dins una bordura simple. L'estela que encara es manté dreta prop de l'esmentada tomba del rector, en canvi, és decorada amb una creu de braços eixamplats i vores convexes. El motiu decoratiu del disc de l'estela que es conserva a la plaça superior és una creu grega en baix relleu pla envoltada d'una bordura simple. Totes aquestes decoracions són entre les més comunes a Catalunya i la seva significació cristiana, ben evident. Algunes presenten la cara del disc esborrada per l'erosió. L'altra estela encara dempeus, a l'extrem sud-est del cementiri, sembla que no presenta decoració, almenys ara mateix no es distingeix.

També formant part del *paviment* proper a la tomba del rector Pau Parcerisa hi ha una làpida que havia tancat el vas sepulcral del mas Malgosa, en què s'hi llegeix: "[...] / Malgosa / [...] / [...]50".

MD1.2.8. La làpida de la tomba del rector Pau Parcerisa

El rector Pau Parcerisa va morir l'any 1900, als 71 anys d'edat. La seva làpida segella una tomba monumental excavada al terra, un altra dels elements patrimonials més notables del cementiri. La llosa central conté l'alt relleu d'un bonet eclesiàstic i, sota seu, la inscripció següent:

HIC JACET PAULUS PAR
CERISA PARROCHUS DE LLOB
EROLA EX OPPIDIO¹⁷ DE
MONTCLAR ORIUNDUS
OBIIT DIE XI MEN

¹⁵ Alguns exemplars es conserven al Museu Diocesà i Comarcal de Solsona. Vegeu *Catàleg dels segles V-XV. Museu Diocesà i Comarcal de Solsona*. Solsona 2023, pàg. 122-125.

¹⁶ Algunes publicacions clau o d'interès sobre les esteles discoidals i el món funerari: MIRÓ I ROSINACH, Josep Maria. *Les esteles funeràries discoidals de la Segarra. Aproximació a un significat simbòlic*. Grup de Recerques de les Terres de Ponent. Tàrraga 1986; *Les esteles discoidals dels Països Catalans. Estat de la qüestió*. Reus, 9 i 10 de gener de 1988. *Actes de les Jornades d'Estudi sobre les Esteles Discoidals*. Edició a cura de Joan Menchon i Bes i Arantxa Tévar Beunza. Carrutxa. Reus 1993; *Inventari del patrimoni arqueològic, arquitectònic i artístic de la Segarra*, vol. I, *Municipi de Sanaüja*. Fundació Jordi Cases i Llebot. Hostafrancs (Segarra) 1998; *Inventari del patrimoni arqueològic, arquitectònic i artístic de la Segarra*, vol. I, *Ivorra*. Fundació Jordi Cases i Llebot. Hostafrancs (Segarra) 2001; ROVIRA, Joan. "Cementiris: l'últim domicili". Dins *Religiositat en l'arquitectura popular. 5è Curset d'Arquitectura Popular*. Cervera, Cubells, Ponts, els Plans de Sió, Artesa de Segre, Sanaüja i Tàrraga. Pagès Editors. Lleida 2005, pàg. 71-103; MENCHON, Joan, MARTÍ, Josep Enric, RIUS, Peter. "Esteles funeràries discoidals de la Bisbal de Falset, Cabaçes, Margalef de Montsant, Siurana i Ulldemolins (El Priorat)". *Arqueologia medieval*, núm. 6-7, 2010-2012, pàg. 58-89.

¹⁷ Sic per "oppido".

SIS OCTOBRIS
ANNO MDCCCC
ET AETATIS
SUAE LXXI

R · I · P

Que, traduït al català, vol dir: “Aquí reposa Pau Parcerisa, rector de Lloberola, oriünd de la vila de Montclar. Morí l’11 d’octubre de l’any 1900, a l’edat de 71 anys. Descansi en pau.”

En els llibres sacramentals de l’arxiu parroquial de Lloberola es conserva la seva partida d’enterrament. S’hi diu que, efectivament, l’11 d’octubre de l’any 1900, després d’haver rebut dels sants sagraments de la penitència, el viàtic i l’extremunció, a les dues de la tarda, als setanta-un anys, morí mossèn Pau Parcerisa Bosch, rector de la parròquia, fill de Martí Parcerisa i Maria Bosch i natural de Montclar. Se li va donar sepultura eclesiàstica el 14 del mateix mes al cementiri de l’església parroquial de Lloberola, amb l’assistència de cinc sacerdots.¹⁸ Havia estat rector de Lloberola des del 1877. En el *Boletín Oficial Eclesiástico del Obispado de Solsona* del 15 d’octubre de l’any 1900 va aparèixer una nota necrològica dedicada a mossèn Pau Parcerisa, rector de Lloberola. Era un text en llatí adreçat als sacerdots del bisbat, en què se’ls feia saber la seva mort i el vicari general del bisbat, Josep Pujargimon, els ordenava, per assegurar la salvació de l’ànima del difunt, que diguessin una missa en sufragi seu, segons una obligació que s’havia renovat en un sínode diocesà el 21 d’abril de 1747.¹⁹

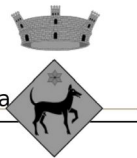
MD1.2.9. El tancament del cementiri vell i la construcció del nou

A l’Arxiu Diocesà de Solsona guarda informació sobre el tancament del cementiri vell i les causes que el van motivar i sobre la construcció i benedicció del nou (l’actual). Segons una carta del rector Ramon Tribó al vicari general del bisbat de Solsona, sol·licitant permís per a la construcció d’un nou cementiri parroquial a Lloberola, de 8 de gener de 1951, el novembre de 1950 s’havia celebrat una reunió general dels caps de casa de la parròquia on es va acordar presentar al vicari general una sol·licitud per construir un nou cementiri parroquial, de manera que, una vegada inaugurat, ja no es fes cap altre enterrament al cementiri antic. Les raons que els veïns van al·legaven per fer un nou cementiri eren aquestes: primerament, que el cementiri vell era massa a prop de les cases i del lloc on es feien les reunions del poble (s’entén les que es feien a la plaça de davant l’església). En segon lloc, que el cementiri antic estava situat en “una notabilísima pendiente y grave desnivel de terreno (...)”, la qual cosa suposava “considerables gastos de conservación para asegurar y reparar las altísimas paredes, existiendo por otra parte algún peligro de posible derrumbamientos de las mismas”. I, finalment, el mal efecte que feia

¹⁸ Arxiu Diocesà de Solsona – Arxiu Parroquial de Sant Miquel de Lloberola, 4. Òbits: 1852-1930.

¹⁹ *Boletín Oficial Eclesiástico del Obispado de Solsona*. 15 d’octubre de 1900. Any 25, número 19, pàg. 290-291.

que s'organitzessin balls algunes vegades l'any a la plaça que era just al costat del cementiri “y aún encima de sepulturas construídas debajo de la misma.” El rector va fer saber al vicari general que els caps de casa havien ofert fer donació d'un terreny per al nou cementiri, a mig quilòmetre de distància del cementiri vell, i s'havien compromès també a fer front a les despeses de la seva construcció.²⁰

El mateix dia el rector mossèn Ramon Tribó enviava una altra carta al vicari general del bisbat, sol·licitant permís, aprofitant l'avinentesa de la construcció d'un nou cementiri parroquial, perquè s'autoritza també la construcció d'un petit cementiri al costat de l'església sufragània de Santa Maria del Solà, a petició d'alguns feligresos.²¹

El 15 de maig de 1951 el vicari general Josep Maria Rubio va respondre al rector de Lloberola i autoritzava la construcció dels dos nous cementiris parroquials i que es poguessin dedicar a les obres totes les oblacions i almoines que els fidels destinessin per a aquesta finalitat. També va concedir llicència perquè es promogués davant l'Ajuntament de Biosca l'expedient de construcció que les lleis civils exigien i va recordar al rector de Lloberola l'obligació que es posés per escrit i, si fos possible, davant notari públic, la cessió dels terrenys i la construcció dels cementiris a favor de l'església parroquial “a fin de prevenir posibles intromisiones de poderes hostiles”.²²

Les obres es devien emprendre poc després, desconeixem quan (en els muntants de pedra o pilars que flanquegen el portal d'entrada hi ha inscrita, a banda i banda, la data 1951 (en el de l'esquerra, hi consta “19”; i en el de la dreta, “51”). El 13 de desembre de 1951 ja eren acabades, perquè el vicari general n'autoritza la benedicció, que finalment va tenir lloc el 20 d'abril de 1952, que és la data en què es van deixar de fer enterraments al cementiri vell.²³

En una consuetud parroquial escrita el 1954, mossèn Ramon Tribó explica les conseqüències que va suposar el canvi d'emplaçament del cementiri a l'hora de celebrar la festivitat de Tots Sants, l'1 de novembre. A la tarda d'aquell dia se solien resar les tres parts del sant rosari a l'església parroquial (i els que s'havien de quedar a casa seva, el resaven en família) en sufragi dels difunts de la parròquia, i, seguidament, el sacerdot, revestit de capa negra i estola, anava amb tota la concurrència al cementiri, on hi cantava un respons (una absolta o responsori per als difunts). Des de l'obertura del cementiri nou, que era més lluny, Tribó assenyala que, si es volia,

²⁰ Arxiu Diocesà de Solsona – Arxiu Parroquial de Sant Miquel de Lloberola, 27. Documentació vària dels segles XIX-XX.

²¹ Arxiu Diocesà de Solsona – Arxiu Parroquial de Sant Miquel de Lloberola, 27. Documentació vària dels segles XIX-XX.

²² Arxiu Diocesà de Solsona – Arxiu Parroquial de Sant Miquel de Lloberola, 27. Documentació vària dels segles XIX-XX.

²³ Arxiu Diocesà de Solsona – Arxiu Parroquial de Sant Miquel de Lloberola, 27. Documentació vària dels segles XIX-XX, i Arxiu Diocesà de Solsona – Vicaria General, capsa 50, Lloberola, document núm. 36. El delegat episcopal mossèn Josep Binefa Monjo, rector de la Curullada, certificà i donà fe que, després d'una setmana de predicació, va procedir en tal data a la solemne benedicció del nou cementiri parroquial, en presència del rector Ramon Tribó, autoritats i poble fidel.

el respons es podia fer a l'església mateix i després cadascú podia visitar el cementiri particularment en lloc de fer-ho de manera col·lectiva.²⁴

Per un altre document conservat a l'Arxiu Diocesà de Solsona se sap que, durant la Guerra Civil Espanyola, el cementiri parroquial va ser confiscat, però no es va profanar. S'hi van continuar fent enterraments, però forçosament sense la presència de cap sacerdot.²⁵

MD1.3. Intervencions prèvies a l'entorn del cementiri vell

MD1.3.1. Intervencions conegudes, sense documentació tècnica

D'acord amb l'estudi històric de Carles Puigferrat recollit en el punt precedent, al llarg del s. XVIII es té constància de fins a tres reconstruccions dels murs del cementiri (1728, 1739 i 1761). Alhora, en el punt següent es descriuen les intervencions executades al llarg dels darrers trenta anys, en el transcurs dels quals s'hauran produït dos esfondraments en el mur superior. En conseqüència, és versemblant pensar que al llarg del s. XIX i XX hi hagi hagut incidents similars dels quals no se'n tingui constància o documentació.

Malgrat aquesta llacuna documental, a l'Ajuntament de Biosca disposen de dues fotografies aèries històriques (anys vuitanta), que mostren dos aspectes destacables: el mur lateral (est) encara no estava esfondrat en aquesta data i el mur inferior (sud) semblaria haver estat reconstruït i recalçat en un moment relativament recent.

MD1.3.2. Reconstrucció del mur de contenció superior (1999)

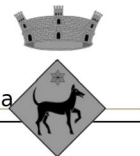
L'any 1999, l'Ajuntament de Biosca promou la reconstrucció d'un tram de la paret superior de l'edifici, esfondrat uns mesos abans, d'acord amb el projecte de l'arquitecte Ramon Riba.

El projecte descriu la reconstrucció d'un tram del mur de contenció de la plaça de l'església, així com d'un tram de mur lateral del camí peatonal d'accés que no s'ha pogut precisar a partir de la

²⁴ Arxiu Diocesà de Solsona – Arxiu Parroquial de Sant Miquel de Lloberola. 14. Consueta. 24 de setembre de 1954.

²⁵ Arxiu Diocesà de Solsona – Vicaria General, capsa 50, Lloberola, document núm. 33. "Relación de los hechos ocurridos con motivo de la guerra determinada por el levantamiento cívico-militar del 18 de julio de 1936 en esta parroquia de Lloberola, diócesis de Solsona" [1939].

documentació gràfica. Les fotografies de l'esfondrament són interessants atès que permeten apuntar cap a la possible formació del pla superior de la plaça amb material de reblert provinent d'un enderroc, qui sap si de l'església precedent. Aquesta hipòtesi semblaria apuntar-se també per l'autor de la memòria valorada, que apunta que *"les pedres d'aquesta paret havien format part de les parets de l'antiga església"*.

La memòria constructiva del projecte descriu la següent intervenció: *"En primer lloc es procedirà a retirar les pedres enderrocades, realitzar una rasa per tal de col·locar la fonamentació, reomplir la fonamentació amb formigó fck-200kp/cm2 i reconstruir la paret amb les pedres enderrocades. Les pedres es rejuntaran amb pasta de morter deixant la junta molt refondida i deixant esquerdes per on pugui filtrar l'aigua del terreny posterior. La part posterior es reomplirà amb terra compactada per capes de 25cm. Tot el procés serà manual, donada la impossibilitat de poder-hi accedir amb maquinària. Per tal de poder reconstruir adequadament el mur de pedra s'hi haurà de col·locar una bastida, convenientment protegida per tal d'evitar accidents"*.

Les imatges que acompanyen la memòria valorada són les següents:

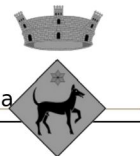

MD1.3.3. Condicionament del camí d'accés a la plaça de Lloberola (2010)

L'any 2010, l'Ajuntament de Biosca promou el condicionament del camí d'accés des de la carretera fins a la plaça superior, davant de l'església de Sant Miquel. Es tracta de la "recuperació" d'un accés històric, que permetia arribar fins als diferents espais que configuraven el conjunt i s'ubicaven a diferents cotes: des del camí d'accés fins a la porta d'entrada al cementiri, a l'antiga casa del blat, a la rectoria i a la plaça superior i, per tant, a l'església de Sant Miquel.

El projecte descriu les següents actuacions: *"Camí d'ús exclusiu per als vianants amb considerable desnivell entre les dues puntes. En el llarg del camí es situen trams d'escala amb esglaons. En els trams de camí, amb menys pendent, es van col·locar rampes amb considerable desnivell. L'amplària de carrer és irregular, varia entre 3.00 i 7.00m segons els trams a considerar. El camí queda delimitat per parets perimetrals de pedra. Alguns trams de pedra, situades en els laterals del camí, han començat a enderrocar-se. En aquesta actuació es preveu reconstruir-les. El terra del camí és de terra lo que facilita l'enraigament i proliferació de males herbes. En aquesta actuació es preveu pavimentar el terra. Alguns trams de pedra perimetrals han començat a degradar-se, en aquesta actuació es preveu realitzar els corresponents*

arranjaments dels trams malmesos. No existeixen proteccions personals per evitar la caiguda. En aquesta actuació es preveu col·locar baranes de protecció”.

D'entre aquestes intervencions, l'apartat 3 descriu les obres que afecten a la tanca del cementiri: *“Reparació paret*

tanca cementiri i col·locació de porta: repicar la totalitat de la cara del mur; rejuntar les juntes repicades, junta enfondida; reparar les zones malmeses, reposició de pedra de similars característiques, però major duresa; col·locació de porta metàl·lica, segons projecte”.

D'entre les imatges que acompanyen la memòria valorada, només la següent mostra els tancaments del cementiri:

MD1.3.4. Retirada dels sarcòfags dels Sacirera (2018)

L'any 2018, el Bisbat de Solsona amb l'assistència tècnica del Centre de Restauració de Béns Mobles de Catalunya, procedeix a la retirada dels dos sarcòfags existents a l'arcòsoli del mur superior del cementiri. Per raons de conservació, es traslladen a l'interior de l'església de Sant Miquel.

D'acord amb la fitxa de la intervenció: *“La intervenció per part del CRBMC ha consistit en el recolzament, assistència i suport en el trasllat dels dos sarcòfags gòtics de Lloberola des de l'antic cementiri del nucli, fins a l'interior de l'Església de Sant Miquel de Lloberola. El trasllat s'ha dut a terme amb l'ajuda de maquinària pesada concretament amb un camió ploma, una manipuladora telescòpica i una carreta elevadora. Degut a la dificultat en la manipulació dels sarcòfags, aquests es deixen a l'exterior de l'Església de Sant Miquel i per tant inacabat.*

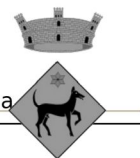
L'empresa constructora es compromet a finalitzar el trasllat (el dijous de la mateixa setmana) i entrar els sarcòfags amb les seves tapes a l'interior de l'Església. Mentrestant la feina dels tècnics dels CRBMC a consistit en embalar adequadament els sarcòfags a l'exterior per garantir la seva conservació durant aquests dos dies que restaran a l'exterior. Pel que fa les onze columnetes gòtiques sobre les quals recolzen els sarcòfags, aquestes són degudament excavades, localitzades, identificades i col·locades ordenadament a l'interior de l'església amb la seva etiqueta d'identificació".

MD1.3.5. Estat de conservació de les intervencions prèvies executades al cementiri:

La intervenció efectuada l'any 1999 per a la reconstrucció del mur superior del cementiri es troba en aparent bon estat de conservació, excepte pel que fa a una incipient disgregació del morter de les juntes. No obstant això, de la seqüència de fotografies recents se'n desprèn un deteriorament progressiu dels trams adjacents, fins a l'extrem d'haver-se'n produït desprendiments i/ o col·lapses.

Si d'acord amb el projecte redactat aleshores per Ramon Riba i Jounou es va refer la fonamentació, es van deixar orificis per permetre la sortida de l'aigua de la cara interior i, al mateix temps, es va millorar l'estabilitat i compactació de la terra en contacte amb la cara interior del mur, seria versemblant pensar que aquesta aigua subterrània s'hauria desplaçat cap als laterals de la zona intervinguda. Aquesta hipòtesi, a banda dels desprendiments i col·lapses descrits, vindria reforçada per la presència continuada d'humitats en els trams descrits, tal i com se sintetitza en les fotografies següents:

2021. Humitats a la base de l'extrem est

2024. Empenta sobre la cantonada est

2025. Esfondraments i humitats base lat.

2016. Humitats base lat. Oest i vegetació

2023. Despreniment i humitats base lat.

Més enllà dels murs de tancament del cementiri, cal deixar constància dels moviments detectats en una de les obres recents descrites anteriorment (2010) atès que explica aquests problemes d'estabilitat global del conjunt del turó i en aquest cas, especialment, amb repercussió directa sobre l'estabilitat de l'església de Sant Miquel. Es tracta de l'obra per al condicionament del camí d'accés a la plaça superior des del camí, el mur de contenció del qual va ser construït l'any 2010, el 2016 ja mostrava un lleuger desplaçament i actualment (2025) mostra l'esquerda molt més oberta i ha iniciat el bombament del coronament del mur. Caldria, doncs, programar en un futur pròxim una intervenció semblant a la que recull el present projecte en el conjunt de zones enrunades al vessant sud de l'església, així com segellar l'esquerda per evitar que la filtració continuada d'aigua de pluja n'acceleri el deteriorament.

MD1.4. Reportatge fotogràfic

MD1.4.1. Reportatge de l'estat actual (seqüència 2016-2023)

MD1.4.2. Reportatge fotogràfic de l'estat actual (seqüència 2024-2025)

MD1.4.3. Reportatge fotogràfic de l'estat actual (separata març 2025)

MD1.5. Fitxes del Pla Director vinculades a les inscripcions del mur inferior del cementiri

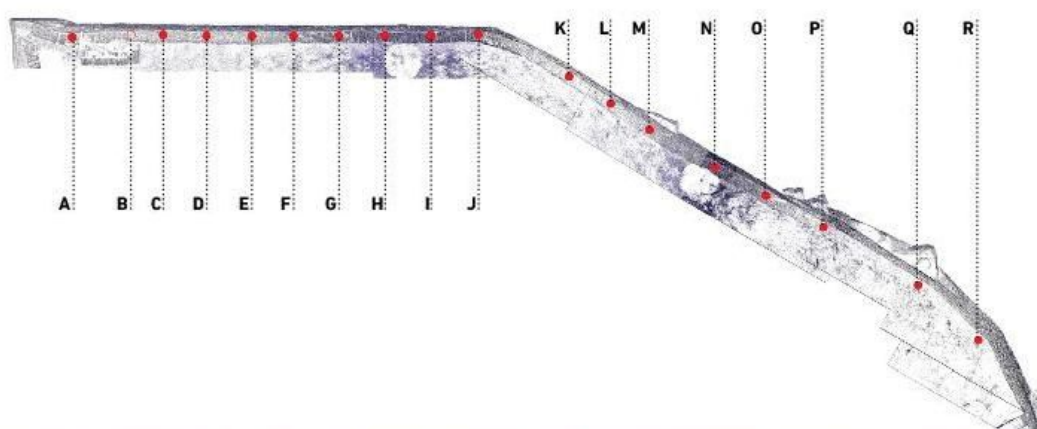
OBRA: mur perimetral del cementiri

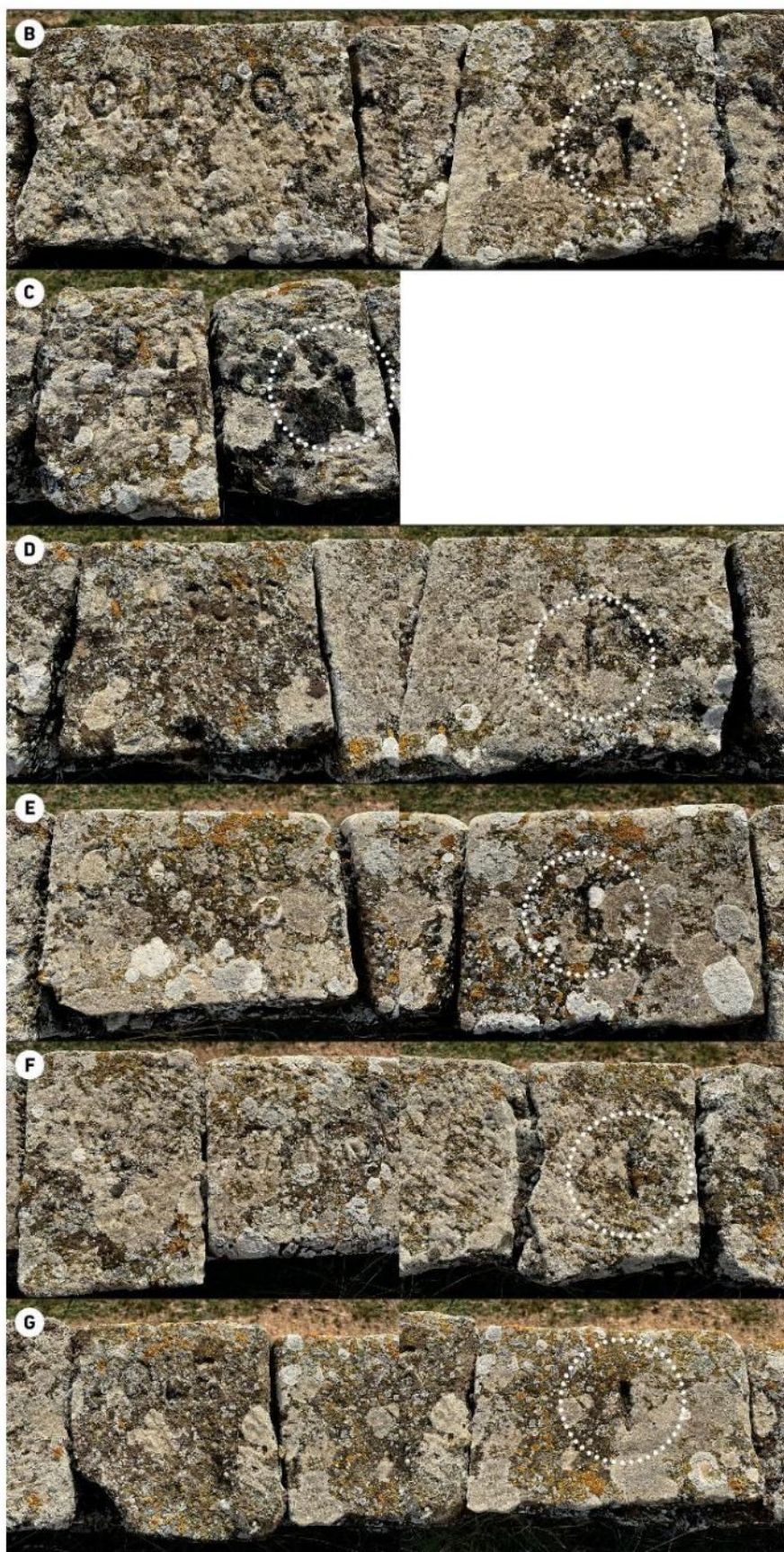
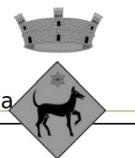
92

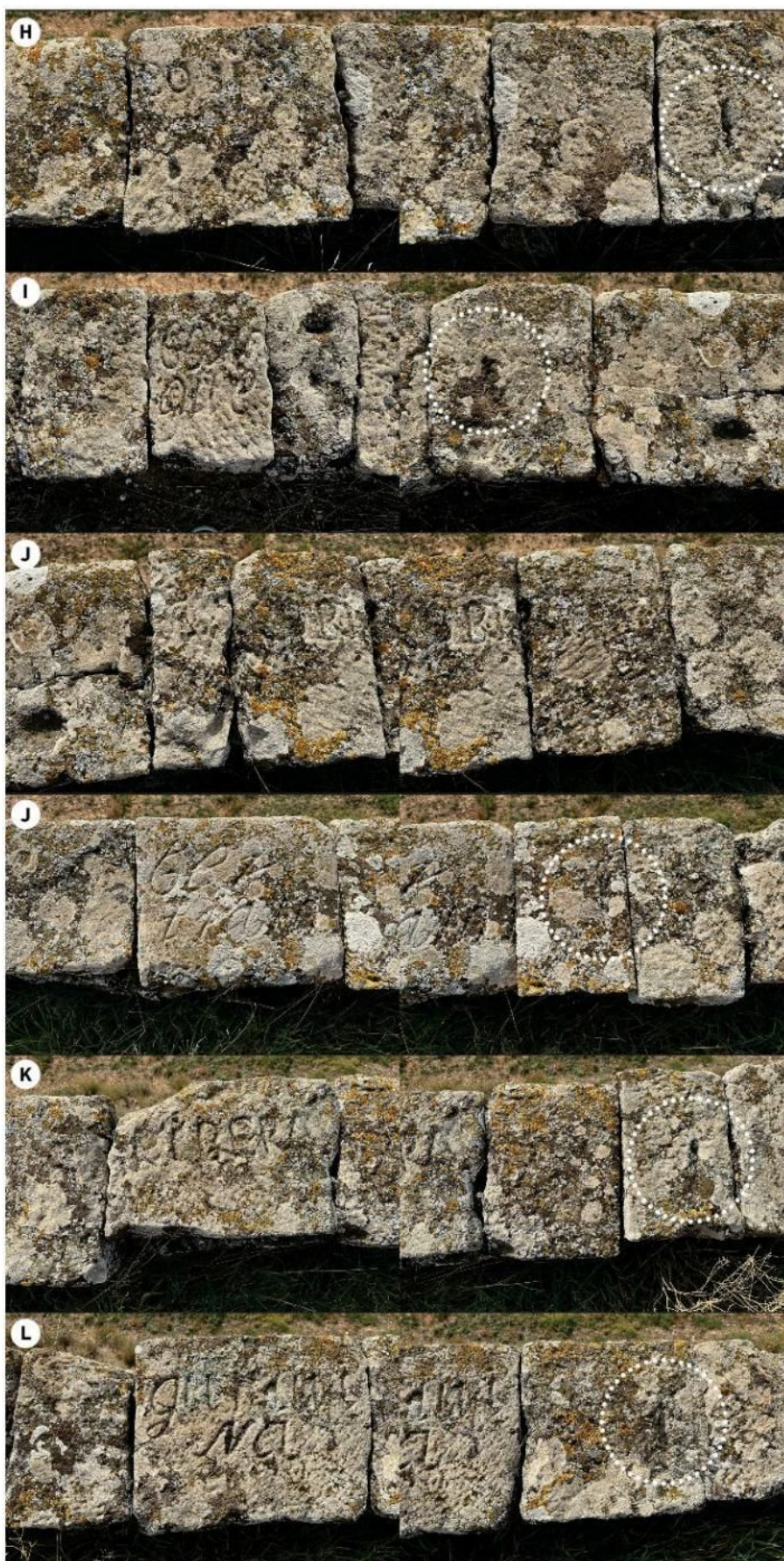
AUTOR: desconegut

CRONOLOGIA: -

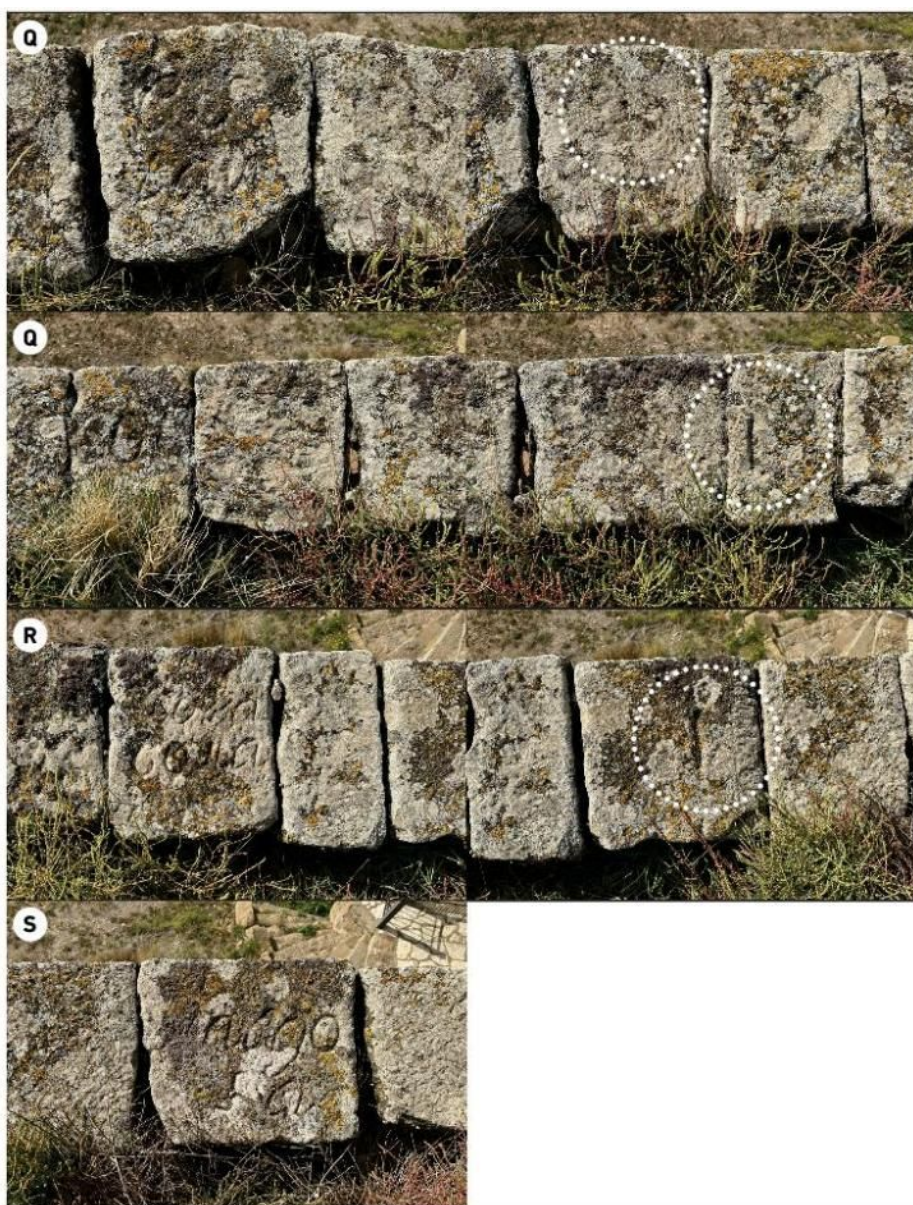
DESCRIPCIÓ: el coronament del mur de contenció que tanca el recinte a migdia, està dividit en trams i, en cadascun d'ells, s'aprecia, inscrita, l'onomàstica de les famílies de la zona. Cal suposar que la inscripció referencia l'àmbit d'enterrament per a cadascuna d'elles, d'entre 1.80-1.90m en els primers trams (A-J).

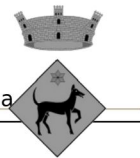

MD2. DESCRIPCIÓ DE LA INTERVENCIÓ

MD2.1. Criteris generals i particulars

D'acord amb la Llei 9/1993, de 30 de setembre, del patrimoni cultural català, al seu article 35.1. es determina que qualsevol tipus d'intervenció en un monument històric, un jardí històric, una zona arqueològica o una zona paleontològica d'interès nacional ha de respectar els criteris següents:

- La conservació, la recuperació, la restauració, la millora i la utilització del bé han de respectar els valors que van motivar la declaració, sens perjudici que pugui ésser autoritzat l'ús d'elements, tècniques i materials contemporanis per a la millor adaptació del bé al seu ús i per a valorar determinats elements o èpoques.
- S'ha de permetre l'estudi científic de les característiques arquitectòniques, històriques i arqueològiques.
- S'han de conservar les característiques tipològiques d'ordenació espacial, volumètriques i morfològiques més remarcables del bé.
- És prohibit de reconstruir totalment o parcialment el bé, excepte en els casos en què s'utilitzin parts originals, i de fer-hi addicions mimètiques que en falsegin l'autenticitat històrica.
- És prohibit eliminar parts de bé, excepte en el cas que comportin la degradació del bé o que l'eliminació en permeti una millor interpretació històrica. En aquests casos, cal documentar les parts que hagin de ser eliminades.
- És prohibit de col·locar publicitat, cables, antenes i conduccions aparents en les façanes i cobertes del bé i de bastir instal·lacions de serveis públics o privats que n'alterin greument la contemplació.

MD2.2. Treballs previs (abans de qualsevol intervenció d'obra):

2.2.1. Desbrossada del conjunt del cementiri: es procedirà a la desbrossada de la vegetació herbàcia i arbustiva del conjunt de l'àmbit interior del cementiri, incloses les males herbes, arbustos i matolls.

S'exclou d'aquesta actuació l'arrencada de qualsevol element vegetal arrelat sobre estructures patrimonials, que s'hauran de tractar amb criteris de restaurador-conservador.

2.2.2. Lectura de paraments: es farà una prospecció arqueològica superficial per al reconeixement i la lectura dels paraments. En cas que la DF així ho consideri oportú, es realitzaran cales arqueològiques en els murs, per a l'estudi de les estratigrafies verticals de l'edifici, amb mitjans manuals, amb la finalitat de determinar l'evolució de les diferents

estructures executades al llarg dels anys, així com les modificacions sofertes, amb la cronologia d'aquestes, etc

2.2.3. Excavació preventiva: prèviament a les tasques de consolidació dels murs, es realitzarà l'aixecament i excavació per mètodes arqueològics de les esteles i peces d'interès existents en superfície del cementiri, per al seu trasllat a l'interior de l'església de Lloberola. Es preveu que poden dur-se a terme en un termini de 2 dies laborables, amb un equip d'un auxiliar i l'arqueòleg director.

MD2.3. Treballs previs (abans de qualsevol intervenció d'obra):

2.3.1. Apuntalaments preventius: es farà un seguiment exhaustiu tant de la desbrossada com de l'excavació de la franja interior del mur de contenció superior, a fi i efecte de poder tenir un control constant de l'estabilitat de les estructures muràries. Es procedirà a l'apuntament preventiu de tots aquells àmbits que presentin pèrdua de base o secció resistent, descohesió dels elements petris que configuren el mur, pèrdua generalitzada de morters, pèrdua de la verticalitat o altres situacions que puguin representar un perill tant per la pròpia integritat del monument com del personal que executi els treballs.

2.3.2. Desenrunament dels trams esfondrats: es procedirà a la retirada dels carreus i carreuons dels trams esfondrats de mur (tant del mur superior, caigut recentment, com del mur lateral, caigut fa anys i sense intervenció des d'aleshores). La retirada es farà manualment, per la impossibilitat d'accedir-hi amb maquinària, i amb seguiment arqueològic, atès que els carreus podrien ser reaprofitats d'estructures prèvies. S'apilaran en les proximitats de l'àmbit d'intervenció, atès que hauran de recol·locar-se en els mateixos trams de mur, si bé caldrà garantir el muntatge de les bastides corresponents.

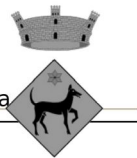
2.3.3. Muntatge de bastides: el projecte contempla la instal·lació de bastides per a la consolidació dels paraments de tot el perímetre del cementiri, si bé caldrà ajustar aquesta previsió un cop efectuats bona part dels treballs previs i ampliat el coneixement sobre el conjunt del monument. Les bastides instal·lades compliran amb les mesures de seguretat pertinents, i es protegirà amb malla metàl·lica en els trams inferiors per impedir l'accés o actes de vandalisme fora de l'horari laboral.

MD2.4. Presa de mostres i analítiques prèvies (conservació-restauració):

2.4.1. Presa de mostres i analítiques prèvies: es preveu la presa de mostres i les analítiques corresponents per a cadascuna de les zones d'intervenció, seguint la identificació de la composició tant del material petri com del morter de juntes, possibles revestiments, etc,

MD2.5. Anàlisi organolèptic i mapejat de patologies

2.5.1. Mapejat de les mostres extretes: es documentarà la ubicació de la presa de mostres i de les proves efectuades, tant en els plànols com fotogràficament, assignant una numeració per a cadascuna. En la mesura que sigui possible, es disposarà del resultat de les analítiques prèviament a la realització del mapejat general de patologies, a fi i efecte de disposar de tota la informació en el moment de fer la lectura dels paraments.

2.5.2. Mapejat de l'estat de conservació: caldrà actualitzar els pressupòsits en què es basa el present projecte i pressupost sobre les planimetries detallades elaborades en el punt 01, a fi i efecte de concretar la proposta d'intervenció. En aquests mapejats, es marcarà tota la informació recollida en els treballs previs, així com la informació aportada per l'examen dels paraments des de la bastida, a través de la inspecció ocular per proximitat:

2.5.3. Reportatge fotogràfic complet: prèviament a la realització de qualsevol intervenció de restauració però un cop ja extrets els morters de revestiment, juntes refetes, vegetació, etc. es realitzarà un reportatge fotogràfic complet de l'estat de conservació del conjunt, amb il·luminació i mitjans adequats, que s'incorporarà a la memòria final.

MD2.6. Intervenció de neteja, consolidació i presentació de les estructures:

2.6.1. Mur superior:

2.6.1.1. Treballs preliminars:

- Reconstrucció del tram del mur enrunat, amb pedra del mateix emplaçament, a fi i efecte de recuperar l'alçada del tancament. Aquests treballs s'executaran prèviament al rebaix de la cara interior a fi i efecte d'assegurar l'estabilitat del conjunt. No obstant això, en cas que en el transcurs de l'obra es decideixi alterar l'ordre previst, caldrà estabilitzar el perímetre de les zones esfondrades per garantir l'estabilitat dels treballs.
- Excavació per mètodes arqueològics de les fornícules i/o tombes existents en el mur i el terreny. Inclou el desenrunament, excavació, aixecament i neteja de les tombes que es troben actualment obertes o enrunades, a fi i efecte de poder-les consolidar i clausurar novament en condicions de seguretat. Es preveu que poden dur-se a terme en un termini de 3 dies laborables, amb un equip de tres auxiliars i l'arqueòleg director. D'acord amb les indicacions per part de l'Ajuntament de Biosca, aquesta partida es tramitarà com una millora en la licitació, pel que en cas que cap empresa ofereixi dita millora, es deixaran pendents d'intervenció les tres tombes incloses en el mur superior, la tomba dels Sacirera en el mur intermedi i la tomba dels Xoriguera en el mur inferior.

2.6.1.2. Cara interior (drenatge):

- Enderroc d'una franja de tres metres de la solera de formigó de la plaça superior, en tot el perímetre en contacte amb el mur de contenció a consolidar.

- Excavació per mètodes arqueològics de tot l'àmbit de la plataforma superior en contacte amb la cara interior del mur de contenció, a fi i efecte de localitzar possibles estructures prèvies de l'església primigènia i verificar el nivell d'ús que anterior que l'estudi geotècnic situa a -70/75cm de la superfície. Es preveu una potència màxima d'uns 2m d'excavació, que poden dur-se a terme en un termini de 15 dies laborables, amb un equip de tres auxiliars i l'arqueòleg director.

D'acord amb les fotografies de l'esfondrament del mur als anys noranta, s'observa la possible existència de runa acumulada en l'àmbit de la plaça, mentre que l'estudi històric apunta a aquest àmbit com a possible ubicació de l'església primigènia. En conseqüència, no és descartable la hipòtesi que l'acumulació de material heterogeni i/o estructures prèvies en el subsol canalitzi subterràniament l'aigua de pluja i en concentri l'empenta sobre el mur de contenció. En conseqüència, més enllà de l'ampliació sobre el conjunt del monument, és fonamental esclarir les causes de l'empenta sobre el mur, així com la presència continuada d'humitat en punts concrets del mur.

- Les partides que descriuen aquesta intervenció han computat un primer pas que consistirà en el repicat del paviment de formigó i extracció del material, per mitjans mecànics, d'uns 0,10 a 0,15 metres de fondària. Seguidament i amb pala de neteja es continuarà el rebaix fins a assolir la cota desitjada. En el cas d'aparèixer nivells d'interès arqueològic es continua de forma manual amb peonatge. En cas que no apareguin nivells d'interès, s'assolirà una profunditat màxima de 2.00m.

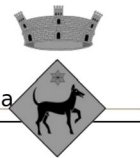
S'ha previst un temps de rebaix amb maquinària fins a la cota -0,75 metres, considerant que apareguin en aquest punt un primer nivell d'ús (segons l'estudi geotècnic) o restes d'interès. A partir d'aquí, s'ha computat l'excavació arqueològica manual d'un metre d'amplada amb 6 peons i 19 dies de durada.

- Drenatge de la cara interior del mur de contenció, en cas que de les excavacions arqueològiques no en surtin resultats d'interès, amb l'objectiu de minimitzar l'empenta sobre el mur de contenció i desviar les aigües pluvials subterrànies. Es preveu executar aquest drenatge amb un de llit formigó $g=10\text{cm}$, per a recolzament de tub de PVC per a drenatges ranurat de diàmetre 400 mm, capa filtrant amb geotèxtil, reblert de la rasa amb graves per a drenatge, i càrrega de terres sobrants.

2.6.1.3. Cara exterior (consolidació i restauració):

- Consolidació de les fornícules i/o tombes existents en el mur i el terreny. Inclou el retorn a la seva ubicació original de les motllures de la tomba que es va esfondrar el 2022 i que es troben al peu mateix del mur.
- Consolidació de paraments, que inclou:
 - Millora de la cohesió de tots aquells morters arenitzats a la vista amb impregnació d'aigua

de calç, segons resultats dels assajos, realitzat en diverses aplicacions. En cas que es detectin zones o àrees completament disgregades i/o sòltes, s'eliminaran i es buidaran les juntes per tal de poder rejuntar de nou.

- Farciment dels buits produïts per la pèrdua de pedres o per l'erosió continuada d'elles, recuperant completament la secció constructiva original de el mur. En els casos de buits de mida considerable, s'utilitzarà pedra del propi monument, que es conserva en els voltants. El morter utilitzat serà el mateix que per al rejuntat generalitzat, amb morter de calç hidràulica NHL5, sorra 0,4 i pedra pómez o arlita (1:2:1), a fi i efecte d'insensificar al màxim la capacitat de transpiració dels morters.
- La Direcció Facultativa, amb intervenció de l'arqueòleg/òloga a càrrec de les excavacions, hauran de validar prèviament cadascun dels àmbits a omplir i revestir en aquesta partida, de manera que s'eviti la desaparició de buits constructius o testimonis dels diferents processos històrics.
- Rejuntat amb morter de calç hidràulica NHL5, sorra 0,4 i pedra pómez o arlita (1:2:1), a fi i efecte d'insensificar al màxim la capacitat de transpiració dels morters. Inclou pigments minerals de moltura homogènia, estables a la llum solar, inerts (no reactius amb bases) i sense contingut de sals solubles, argiles i matèria orgànica, per tal d'integrar-se cromàticament amb el material petri que constitueix el mur. Els junts s'aplicaran lleugerament refosos (<1cm), per a protegir de l'entrada d'aigua. Caldrà esponjar posterior les juntes per eliminar la capa de calç superficial

2.6.2. Mur inferior:

2.6.2.1. Consolidació de la fonamentació:

- Consolidació de la fonamentació del mur, amb injecció de morter a les esquerdes de la roca mare sobre la qual s'assenta, així com massissat de les cavitats de majors dimensions. Caldrà retirar tota la vegetació amb tractament biocida previ, i rejuntat tot el perímetre de la roca mare amb el mur de contenció, a fi i efecte de garantir el correcte recolzament del mur. Es preveu, igualment, el rejuntat amb tots els trams recalçats al llarg del segle XX, impeding la filtració d'aigua de pluja per les juntes.

2.6.1.3. Cara exterior (consolidació i restauració):

- Consolidació de paraments, que inclou:
 - Millora de la cohesió de tots aquells morters arenitzats a la vista amb impregnació d'aigua de calç, segons resultats dels assajos, realitzat en diverses aplicacions. En cas que es detectin zones o àrees completament disgregades i/o sòltes, s'eliminaran i es buidaran les

juntes per tal de poder rejuntar de nou.

- Farciment dels buits produïts per la pèrdua de pedres o per l'erosió continuada d'elles, recuperant completament la secció constructiva original de el mur. En els casos de buits de mida considerable, s'utilitzarà pedra del propi monument, que es conserva en els voltants i morter de calç.
- La Direcció Facultativa, amb intervenció de l'arqueòleg/òloga a càrrec de les excavacions, hauran de validar prèviament cadascun dels àmbits a omplir i revestir en aquesta partida, de manera que s'eviti la desaparició de buits constructius o testimonis dels diferents processos històrics.
- Rejuntat amb morter de calç hidràulica NHL5, sorra 0,4 i pedra pómez o arlita (1:2:1), a fi i efecte d'insensificar al màxim la capacitat de transpiració dels morters. Inclou pigments minerals de moltura homogènia, estables a la llum solar, inerts (no reactius amb bases) i sense contingut de sals solubles, argiles i matèria orgànica, per tal d'integrar-se cromàticament amb el material petri que constitueix el mur. Els junts s'aplicaran lleugerament refosos (<1cm), per a protegir de l'entrada d'aigua. Caldrà esponjar posterior les juntes per eliminar la capa de calç superficial

2.6.3. Mur lateral (est):

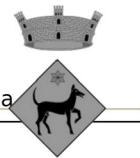
2.6.3.1. Treballs preliminars:

- Consolidació de la fonamentació del mur, amb injecció de morter a les esquerdes de la roca mare sobre la qual s'assenta, així com massissat de les cavitats de majors dimensions.
- Reconstrucció del tram del mur enrunat, amb pedra del mateix emplaçament, a fi i efecte de recuperar l'alçada del tancament.

2.6.3.2. Cara exterior (consolidació i restauració):

- Consolidació de paraments, que inclou:
 - Millora de la cohesió de tots aquells morters arenitzats a la vista amb impregnació d'aigua de calç, segons resultats dels assajos, realitzat en diverses aplicacions. En cas que es detectin zones o àrees completament disgregades i/o sòltes, s'eliminaran i es buidaran les juntes per tal de poder rejuntar de nou.
 - Farciment dels buits produïts per la pèrdua de pedres o per l'erosió continuada d'elles, recuperant completament la secció constructiva original de el mur. En els casos de buits de mida considerable, s'utilitzarà pedra del propi monument, que es conserva en els voltants i morter de calç.
 - La Direcció Facultativa, amb intervenció de l'arqueòleg/òloga a càrrec de les excavacions, hauran de validar prèviament cadascun dels àmbits a omplir i revestir en aquesta partida,

de manera que s'eviti la desaparició de buits constructius o testimonis dels diferents processos històrics.

- Rejuntat amb morter de calç hidràulica NHL5, sorra 0,4 i pedra pómez o arlita (1:2:1), a fi i efecte d'insensificar al màxim la capacitat de transpiració dels morters. Inclou pigments minerals de moltura homogènia, estables a la llum solar, inerts (no reactius amb bases) i sense contingut de sals solubles, argiles i matèria orgànica, per tal d'integrar-se cromàticament amb el material petri que constitueix el mur. Els junts s'aplicaran lleugerament refosos (<1cm), per a protegir de l'entrada d'aigua. Caldrà esponjar posterior les juntes per eliminar la capa de calç superficial
- Segellat de l'esquerda de majors dimensions ubicada en cantonada amb el mur inferior.

2.6.4. Mur lateral (oest):

- Consolidació de paraments, que inclou:
 - Millora de la cohesió de tots aquells morters arenitzats a la vista amb impregnació d'aigua de calç, segons resultats dels assajos, realitzat en diverses aplicacions. En cas que es detectin zones o àrees completament disgregades i/o sòltes, s'eliminaran i es buidaran les juntes per tal de poder rejuntar de nou.
 - Farciment dels buits produïts per la pèrdua de pedres o per l'erosió continuada d'elles, recuperant completament la secció constructiva original de el mur. En els casos de buits de mida considerable, s'utilitzarà pedra del propi monument, que es conserva en els voltants i morter de calç.
 - La Direcció Facultativa, amb intervenció de l'arqueòleg/òloga a càrrec de les excavacions, hauran de validar prèviament cadascun dels àmbits a omplir i revestir en aquesta partida, de manera que s'eviti la desaparició de buits constructius o testimonis dels diferents processos històrics.
 - Rejuntat amb morter de calç hidràulica NHL5, sorra 0,4 i pedra pómez o arlita (1:2:1), a fi i efecte d'insensificar al màxim la capacitat de transpiració dels morters. Inclou pigments minerals de moltura homogènia, estables a la llum solar, inerts (no reactius amb bases) i sense contingut de sals solubles, argiles i matèria orgànica, per tal d'integrar-se cromàticament amb el material petri que constitueix el mur. Els junts s'aplicaran lleugerament refosos (<1cm), per a protegir de l'entrada d'aigua. Caldrà esponjar posterior les juntes per eliminar la capa de calç superficial

MD2.7. Adequació de l'entorn

2.7.1. Paviments: en l'àmbit de la plaça superior, on s'ha enderrocat prèviament la solera existent, es pavimentarà de nou amb pedra natural, assentant les bases per un condicionament futur de la plaça amb una millor integració paisatgística dins del conjunt. De la mateixa manera,

s'ha previst la instal·lació d'una canal per a la recollida de l'aigua de pluja en superfície, construïda in situ amb bloc de formigó. A fi i efecte d'integrar aquesta canal a l'entorn, la reixa superior s'executarà amb rodons d'acer de diàmetre dotze, amb una distància entre barres d'1.5cm.

MD2.8. Gestió de residus.

La runa i residus de la construcció es classificarà en fraccions, a peu d'obra, amb mitjans manuals, segons el RD 105/2008 que regula la producció i gestió de residus de la construcció. El material d'excavació s'aplegarà en la zones indicades en els plànols, emmagatzemant la pedra per el seu possible reaprofitament i distribuint la terra sobrant de forma que s'integri en l'entorn. La runa sobrant es transportarà de forma manual fins al punt del camí on es pot accedir amb vehicle i des d'allà es transportarà a una instal·lació autoritzada de gestió de residus.

MD2.09. Seguretat i Salut

L'obra disposarà de les mesures preventives de seguretat i salut en compliment del RD 1627/97 de 24 d'octubre sobre disposicions mínimes de seguretat i salut a les obres de construcció. L'Estudi Bàsic de Seguretat i Salut (EBSS) que acompanya el present projecte estableix les previsions respecte a la prevenció de riscos d'accidents i malalties professionals durant l'execució de l'obra. En base a l'art. 7è del RD 1627/97 i en aplicació de l'EBSS, el contractista haurà d'elaborar un Pla de Seguretat i Salut en el treball en el qual s'analitzin, estudiïn, desenvolupin i complementin les previsions contingudes en l'EBSS.

El Pla de Seguretat i Salut haurà de ser aprovat abans de l'inici de l'obra pel Coordinador de Seguretat i Salut durant l'execució de l'obra o, quan no n'hi hagi, per la Direcció Facultativa. En cas d'obres de les Administracions Públiques s'haurà de sotmetre a l'aprovació d'aquesta Administració. A l'obra hi haurà un Llibre d'Incidències pel seguiment del Pla. Segons l'art. 15è del Reial Decret, els contractistes i sots-contractistes hauran de garantir que els treballadors rebin la informació adequada de totes les mesures de seguretat i salut a l'obra. La comunicació d'obertura del centre de treball a l'autoritat laboral competent haurà d'incloure el Pla de Seguretat i Salut, s'haurà de fer prèviament a l'inici d'obra i la presentaran únicament els empresaris que tinguin la consideració de contractistes. El Coordinador de Seguretat i Salut durant l'execució de l'obra o qualsevol integrant de la Direcció Facultativa, en cas d'apreciar un risc greu imminent per a la seguretat dels treballadors, podrà aturar l'obra parcialment o totalment, comunicant-lo a la Inspecció de Treball i Seguretat Social, al contractista, sots-contractistes i representants dels treballadors. Les responsabilitats dels coordinadors, de la Direcció Facultativa i del promotor no eximiran de les seves responsabilitats als contractistes i als sots-contractistes (art. 11è del Reial Decret).

